

Prejemnik: "Sašo Lap"

V vednost:

Zadeva: diplomsko delo

Pozdravljeni! Pošiljam vam svoje diplomsko delo, sama pa čakam le še na zagovor pred komisijo. Mislim, da bo šlo O.K. Se vam kmalu še oglasim, zaenkrat pa hvala za vse. Lep pozdrav, Maja Olup

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MAJA OLUP

SLOVENSKA NACIONALNA DESNICA

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2001

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MAJA OLUP

MENTOR: doc. dr. TONÈI A. KUZMANIÆ

SLOVENSKA NACIONALNA DESNICA

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2001

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	4
2. DEFINICIJA POJMOV	9
2. 1 KAJ JE DESNICA	9
2. 1. 1 Ekstremna, radikalna, nova, ultra,desnica	11
2. 1. 2 Rasizem	15
2. 1. 3 Nacionalizem	16
2. 1. 3. 1 Nacionalizem v postkomunist. Vzhodni Evropi	17
2. 2 RADIKALNA DESNICA V SLOVENIJI	19
2. 2. 1 Geneza radikalne desnice????????????????????19	
2. 2. 2 Slovenski desni politièni prostor????????????????????21	
2. 2. 3 Vrednote slovenske (nacionalne) desnice?????????????.23	
2. 2. 4 Liberalna stranka?????????????????????.?26	
2. 2. 5 Skupne znaèilnosti slovenske nacionalne desnice?????????28	
3. TEORETIÈNI OKVIR RAZUMEVANJA POJAVA RADIKALNE DESNICE??..30	
3. 1 SKUPNE ZNAÈILNOSTI RADIKALNO DESNIH SKUPIN IN POGOJI ZA NJIHOVO KONSTITUIRANJE?????????????????????????....30	

3. 2 TRANZICIJA IN POJAV RUSKE TER VZHODNO SREDNJE EVROPSKE RADIKALNE DESNICE??..	34
3. 2. 1 Pojav radikalne desnice??..	34
3. 3 ODNOS DO TUJCEV V SLOVENIJI??..	36
4. POLITIČNA STRANKA SLOVENSKA NACIONALNA DESNICA????????????????????	40
4. 1 KRONOLOGIJA DOGODKOV V ZVEZI Z NASTANKOM STRANKE SLOVENSKA NACIONALNA DESNICA??..	40
4. 1. 1 Razcep SNS in pojav samostojne poslanske skupine - SPS Slovenske nacionalne stranke??	40
4. 1. 2 Dva kongresa??	45
4. 1. 3 Povezava v slovenski - nacionalni - socialno-liberalni blok, 16. 5. 1993 in prvi redni kongres Slovenske nacionalne desnice??..	45
4. 1. 4 Shod za Slovenijo (Križanke, 18. 9. 1993)??..	47
4. 2 POJAV USTANOVITVE SLOVENSKEGA SOKOLA - SS????????????????????	49
4. 2. 1 Kratek opis Slovenskega sokola??	49
4. 2. 2 Medijski boji??..	49
4. 2. 3 Zapleti okoli prve javne predstavitve društva Slovenski sokol???	51
4. 2. 4 Prva javna predstavitev??..	53
4. 2. 5 Dve sokolski noèi??	55
4. 2. 6 Spori v stranki??..	56
4. 3 PROGRAM SND TER BISTVENI PROGRAMSKI CILJI????????????????????	58
4. 3. 1 Programski cilji??..	58
4. 3. 2 Operativni program SND??..	60

4. 3. 3 Predvolilni program SND????????????????????	61
5. ZAKLJUÈEK????????????????????????????????	64
6. SEZNAM LITERATURE????????????????????????????	78
7. PRILOGA A: INTERVJU S SAŠOM LAPOM????????????????	71
PRILOGA B: INTERVJU Z DANIJELOM MALENŠKOM????????????	78

1. UVOD

Politiène stranke, kot jih poznamo danes, so nastale v 19. stoletju, in sicer v èasu oblikovanja nacionalnih dr̄zav, krize legitimitete starih rēžimov, prenašanja oblasti na parlamente, uveljavljanja in širjenja volilne pravice, drugih velikih družbenoekonomskih sprememb ter industrijskih revolucij.

Nastanek in uveljavitev strank sta po eni strani povezana z obstojem starih in s porajanjem novih konfliktov v družbah v procesu modernizacije, po drugi strani pa s potrebo po oblikovanju nacionalne enotnosti in legitimnosti oblasti, kjer gre za potrebo po posredovanju konfliktov iz

civilne družbe v državo in po institucionaliziranem razreševanju konfliktov v sferi politike.

Družbe 19. stoletja so bile močno razcepljene in politične stranke so sprva zastopale povsem nasprotno interese med seboj močno ločenih družbenih skupin. Kasneje so se zmanjšale razlike med družbenimi skupinami kot tudi med političnimi strankami, kar je bila posledica družbenoekonomskih in političnih sprememb, kamor sodi tudi konsolidacija demokratičnih političnih sistemov s splošno volilno pravico. Torej so v politični sferi pomembno vlogo poenotenja v oblikovanih nacionalnih državah odigrale prav politične stranke.

Res pa je, da so se dolgoročno uveljavile le stranke, ki se niso vezale le na interese ene družbene skupine proti vsem drugim, ampak le tiste, ki so čim bolj skušale predstavljati volivce kot celoto, to so "catch-all-parties" oziroma sodobne politične stranke.

Politične stranke v demokratičnih političnih sistemih so organizacije, ki z dovoljenimi sredstvi, to je predvsem s sodelovanjem na volitvah (politična stranka je edina organizacija, ki nastopa v volilni areni), skušajo pridobiti ali ohraniti politično oblast in tako odločati o javnih zadevah oziroma neposredno vplivati na odločanje o javnih zadevah. Stranke oblikujejo politične programe, artikulirajo različne družbene interese ter vrednostne usmeritve in jih prenašajo v sfero javnega oziroma v državo. Z drugimi strankami konkurirajo za glasove volivcev, ki jim, če jih zberejo dovolj, odprejo vrata v parlament, ki je osrednja institucija oblasti, in prav takšno delovanje jim omogoča realizacijo zastavljenih ciljev oziroma udeležanje njihove politične volje in programov.

V demokratičnih političnih sistemih so politične stranke nenadomestljive,

saj njihovih ključnih funkcij ne morejo prevzeti nobeni drugi subjekti (npr. družbena gibanja, korporativne institucije, mediji...), zato si brez institucionaliziranega in svobodnega delovanja političnih strank, demokratičnih političnih sistemov sploh ni mogoče predstavljati. Stranke so namreč jedro moderne politike, skozi katere se izkazuje politični pluralizem in moderna politična demokracija.

Seveda se posamezne politične stranke razlikujejo med seboj. Glede na ime, program, ciljne skupine, zgodovino tradicije, karizmatičnega voditelja, tvorijo različne strankarske družine, kjer pa igra ključno vlogo ideologija in ravno zaradi tega so strankarske družine med seboj tako različne (Kropivnik, 1996).

V Beymejevi shemi liberalne stranke nasprotujejo starim družbenim ureditvam, konzervativne stranke pa novim družbenim ureditvam. Kmečke stranke nasprotujejo prevladi industrijskega načina produkcije. Krščanske stranke nasprotujejo posvetni družbeni ureditvi. Delavske stranke nasprotujejo buržoazni družbeni ureditvi, znotraj njih pa komunistične stranke nasprotujejo demokratičnim političnim sistemom, regionalne stranke nasprotujejo centralni nacionalni oblasti, buržoazne protestne stranke nasprotujejo državi blaginje, ekološke stranke pa nenadzirani rasti proizvodnje (Kropivnik, 1996: 10,11).

Stranke se same, ali pa to namesto njih stori politična javnost, šestokrat uvrščajo bodisi na levi bodisi na desni pol političnega spektra in ravno slednji je ključen za naše proučevanje. V Leksikonu politike (Sruk, 1995: 63, 64) sodijo na desnico politične stranke, ki imajo v nekaterih parlamentih sedeže na desni strani gledano od predsednika. Desnica je tudi sinonim za politično in idejno usmerjenost s pretežno

konzervativno vsebino. Stranke so tradicionalistične, dajejo prednost kapitalu pred delom, ljudje pa si pomagajo sami brez države? V stabilnih demokracijah sodijo na desno konzervativne, nacionalistične in tradicionalistične stranke, torej tiste, ki se nazorsko tesno povezujejo z verskimi ustanovami. V teh demokracijah lahko govorimo o zmerni desnici, o desnem centru ter o skrajni desnici. In na skrajni desnici so v večini držav vsakovrstni deklarirani ali nedeklarirani fašisti. V novih demokracijah pa je stvar bolj zapletena, saj desničarjev v različnih državah ne moremo metati v isti koš. Zato je potrebno proučiti vsako stranko posebej, pogostokrat se namreč v desničarskih strankah pojavljajo izrazito levičarske skupine in pojmovanja, deklarirane levičarske stranke neredko zastopajo desničarske ideje?

V diplomskem delu bomo proučevali slovensko politično stranko - Slovensko nacionalno desnico (SND) od njenega pojava leta 1993, vstopa v politično arena pa vse do danes, ko se zdi, da je stranka povsem izginila s slovenskega političnega prizorišča. Prav tako ni čuditi več tistega zaleta oziroma navdušenja, ki je bilo prisotno v začetku leta 1993, ko so tudi mediji zavzeto spremljali prebujanje na slovenski desnici, zdaj pa se zdi, kot da je vse potisnjeno na stranski tir in čaka.

Mnenja o tem so zelo različna. Mnogi menijo, da čas za desnico v Sloveniji šele prihaja, veliko pa je tudi takih, ki se jim zdi brezsmiselno razmišljati o tem, češ da gre le za potrat časa. Vendar pa stvar na začetku še zdaleč ni bila tako nedolžna, kot se mogoče zdi na prvi pogled. Tu mislimo predvsem na ustanovitev rekreacijsko - športnega društva

Slovenski sokol, ki ga je ustanovila stranka SND in je prva ter edina paravojaška organizacija pri nas. Plaši nas namreč lahko, do kakšnih razsežnosti bi se stvari lahko razvile.

Pomembno vlogo pri ustanovitvi Slovenskega sokola je odigral strankarski prvak SND Sašo Lap, ki s svojo pojavnostjo odstopa od ustaljenih meril konvencionalnega politika. Poleg Lapa bi tu lahko omenili najbolj izstopajoč znani fenomen Zmaga Jelinčiča, predsednika Slovenske nacionalne stranke. Sem bi uvrstili še Marijana Poljšaka, predsednika Nacionalne stranke dela, Adolfa Štormana na čelu Republikanske stranke, Mareka Lenardič, ki vodi Komunistično stranko, Blaža Sveteka iz Naprej Slovenija ter Matjaža Gerlanca, predsednika Nacionalne socialne zveze Slovenije. V povezavi z omenjenimi se še pogosto pojavljata imeni Danijela Malenška iz Liberalne stranke ter Ludvika Klavs, bivšega člana SNS. Gre torej za kompleksno "tvorbo" ljudi, ki so si zelo različni in hkrati tako zelo podobni, še posebej, ko gre za vprašanja tujcev. Ne do tujcev na splošno, temveč do čerkev.

In ravno ta odnos do tujcev, do drugih predstavlja rdečo nit diplomskega dela, ki je poskus raziskovanja desnega političnega ekstremizma v Sloveniji. Pokazati želimo, da politični ekstremizem v Sloveniji temelji predvsem na sovraštvu do tujcev. Ne do tujcev, kot so Nemci, Italijani, Francozi?, temveč predvsem do tistih, ki prihajajo s področja nekdanje Jugoslavije. Poznejši razvoj od leta 1997 do danes pa kaže, da se to sovraštvo razširja na vse "prišleke" (begunci, pribežniki?) iz krajev, ki so južno in vzhodno od Slovenije.

Pojava stranke Slovenska nacionalna desnica ne moremo iztrgati iz

konteksta in pogojev, ki so stranki ustvarili "prosto pot" oziroma tistih dogodkov, ki so omogočili pojav tukajšnje desnice nasploh.

Republika Slovenija je postala demokratična država s spremembami političnega sistema in z izvedbo prvih splošnih, enakopravnih, neposrednih in tajnih volitev leta 1990. Proces demokratične preobrazbe pa je bil prisoten že mnogo prej, s čemer so bili podani pogoji za uveljavitev političnega pluralizma. Sprememba političnega sistema je bila med drugim tudi posledica relativne odprtosti samoupravnega političnega sistema, liberalističnih teženj v šestdesetih, subkulturnih gibanj v sedemdesetih, družbenih gibanj v osemdesetih in političnih gibanj koncem osemdesetih. Odnos med civilno družbo in državo (pritiski civilne družbe na oblast in reakcije slednje na civilno družbo) je oblikoval pluralno participativno politično kulturo.

"Tedanja oblast se je v tem procesu izkazala za prilagodljivo in je zato obdržala legitimnost v procesu tranzicije in v novem sistemu. Nove politične elite niso izključevale starih političnih elit. Povezano delovanje starih in novih političnih sil je bilo tudi posledica nacionalne integracije in skupnega projekta ločevanja od stare države (federacije)" (Kropivnik, 1996: 31).

Izvedba prvih demokratičnih volitev je torej predstavljala kulminacijo dalj časa trajajočega procesa. Prve demokratične volitve v Sloveniji po vojni, aprila 1990, so omogočile dokončen prehod iz političnega monizma samoupravnega tipa v moderni politični pluralizem. Teh volitev se je udeležilo šestnajst političnih strank in ena individualna lista. Devet jih je prišlo v parlament oziroma v takratno trodomno skupščino Republike

Slovenije. Največ glasov je dobila koalicija Demos, in sicer 54,51%, ki jo je sestavljalo šest novo ustanovljenih strank: Slovenski kršćanski demokrati, Slovenska kmećka zveza - ljudska stranka, Slovenska demokratićna zveza, Zeleni Slovenije, Socialdemokratska zveza Slovenije, Slovenska obrtniřka stranka. Demos je na teh volitvah dobil sto petindvajset sedeŹev v takratni trodomni skupřeni, opozicijske stranke so dobile sedeminosemdeset sedeŹev, neodvisni kandidati ter kandidati obeh narodnosti pa osemindvajset. To koalicijo, ki je nekakřna prva slovenska strankarska koalicija v modernem smislu - "nekakřna kolektivna stranka slovenske pomladi" (Kuzmanić, 1995: 48), so leta 1989 oblikovale t.i. "nove" stranke, ki so predstavljale opozicijo prejšnji oblasti. Ime se je ohranilo iz predvolilnega obdobja, ko so takrat ře opozicijske stranke sestavile "Demokratićno opozicijo Slovenije" - DEMOS. Ta koalicija je predvsem oblikovala prvo demokratićno vlado, nadaljevala proces demokratizacije na razlićnih podroćjih in vodila proces osamosvajanja Slovenije. Zaradi narařajoćih notranjih nesoglasij pa je ta koalicija konec leta 1991 razpadla.

Pri nastanku Slovenske nacionalne desnice igra pomembno vlogo Slovenska nacionalna stranka Zmaga Jelinića, med dogodki pa izstopa osamosvojitve Slovenije, ki je razglasila svojo drŹavno suverenost 25. 6. 1991.

Osamosvojitvi je namreć sledila desetdnevna vojna, ki se je konćala brez većjih posledic za Slovenijo, vendar pa je kmalu zatem izbruhnila krvava vojna na ozemlju bivře Jugoslavije, ki se je vlekla dolga leta.

Zdi se, da so ravno ti krizni pogoji bili plodna tla za konstituiranje razlićnih ekstremno desnih gibanj oziroma strank tudi v slovenskem primeru.

2. DEFINICIJA POJMOV

Prièujoèe poglavje je razdeljeno na dva dela. V prvem gre za poskus definicije najbolj pomembnih pojmov, zaèenši s predstavitvijo desnice kot take, teoretiènega okvirja, v katerega sodi sam pojem, predstavitve diade levica - desnica, njuno sporno razlikovanje, ki po mnenju nekaterih izgublja na pomenu.

V drugem se bomo lotili preuèevanja desnice v slovenskem politiènem prostoru. Osrednji poudarek je na nacionalni / nacionalistièni desnici ter na politièni stranki Slovenska nacionalna desnica.

2. 1 KAJ JE DESNICA

Politièni besednjak je oznaki levica ? desnica zaèel uporabljati nekako od francoske revolucije dalje, posebej pa v 19. stoletju, in sicer predvsem

zato, da bi z njima ponazarjal konfliktno vesolje politike. Izraza levica in desnica sta izvorno nastala med francosko revolucijo in sta imela v svojem izvornem pomenu "enoznačno vrednostno konotacijo", kar se je nekako začelo "z verskim izražanjem, kjer so dobri posajeni na desnico, grdi pa na levico Oèeta" (Bobbio, 6/1995: 69). Izraz desnica je bil praviloma mišljen pozitivno, izraz levica negativno, vse pa je izviral iz svetopisemske "prostorske metafore" (Bobbio, ibidem). To je bilo, še preden je par desnica - levica postal metafora v političnem besednjaku, kjer se vrednostni pomeni seveda lahko poljubno spreminjajo.

"Desnica in levica sta antitetična izraza, ki ju že več kot dve stoletji ponavadi uporabljajo za to, da bi opisovali soočanje ideologij in gibanj, ki se nanje na izrazito konflikten način deli vesolje politične misli in delovanja" (Bobbio, 6/1995: 33).

Oprelitev oziroma razlikovanje med desnico in levico je skrajno težavno. Oba izraza sta še dandanes polna določenega čustvenega naboja, po drugi strani pa sta "obe nalepki postali prazno pretvarjanje" (Bobbio, 6/1995: 46). Sprimo zapletenosti in novosti problemov, s katerimi se morajo soočiti sodobna politična gibanja, "desničarji" in "levičarji" pogostokrat govorijo bolj ali manj iste reči, "oblikujejo za rabo in porabo svojih volivcev iste programe ter si zastavljajo iste neposredne cilje" (Bobbio, ibidem), kar vse bolj kaže na to, da ni več tistih velikih razlik, katere bi bilo treba označevati z različnimi nazivi. Levica in desnica tudi nista besedi, ki bi za vedno označevali določene vsebine, saj se te spreminjajo glede na prostor in čas (Bobbio, 6/1995).

Èeprav je težko opredeliti temeljne vrednote desnice oziroma levice, na splošno velja, da so nekakšne temeljne vrednote desnice naslednje: delo, dom, družina, vera, tradicija, privatna lastnina, trg, red?

Ravelli je predlagal pet meril razlikovanja med desnico in levico, in

sicer:

na temelju èasa (napredek - ohranjanje),

na temelju prostora (enakost - neenakost),

na temelju podanikov (samousmerjanje - usmerjanje od zunaj),

na temelju funkcije (spodnji razredi - zgornji razredi),

na temelju modela spoznavanja (racionalizem - iracionalizem).

Med vsemi ima po Ravellijevem mnenju posebno pomembno mesto merilo enakost

- neenakost (glej Bobbio, 6/1995: 86). Domenico Fisichela v intervjuju za

L`Unita, 27. 4. 1993, poudarja da, "medtem ko levica temelji na zamisli o

enakosti, temelji desnica na zamisli o neegalitarizmu" (Bobbio, 6/1995:

87, op. 1). Mnogo razprav se suèe okoli pojma egalitarnega, okoli enakosti

v druŹbi kot ideala levice, vendar kaŹe opozoriti, da je razlika v samem

egalitarnem in egalitaristiènem pomenu levice. Prvi skuša omejiti druŹbene

neenakosti, drugi pa vidi "enakost vseh v vsem". Ko torej "pripisujemo

levici bolj pretanjen obèutek za zmanjševanje razlik, s tem ne mislimo

trditi, da hoèe levica odpraviti vse razlike, desnica pa vse ohraniti,

marveè v najboljšem primeru le, da je prva bolj egalitarna, druga pa bolj

neegalitarna" (Bobbio, 6/1995: 93).

Pri opredeljevanju pojma desnice in desnih gibanj igra kljuèno vlogo

tradicija, saj je "èlovek desnice tisti, ki ga skrbi predvsem vprašanje,

kako rešiti tradicijo; èlovek levice pa tisti, ki ima v prvi vrsti namen

osvoboditi svoje vrstnike verig, ki so jim jih vsilili rasni, cehovski,

razredni in drugi privilegiji" (Bobbio, 6/1995: 75). Lahko bi rekli, da

sta temeljna cilja nasprotnih strani tradicija - emancipacija, ki se jima

noèe odpovedati nobena. Sklicevanje na tradicijo je torej srŹ desnice.

"Dušo desnice je moè na sintetièn naèn zapisati z geslom: Niè ni zunaj tradicije in proti njej, vse je v tradiciji in z njo" (Bobbio, 6/1995: 74).

Èe kdo ugotovi, da so naèini bivanja desnice razlièni, je to odvisno predvsem od razliènih pomenov, ki jih pripisujejo tradiciji, npr. kot arhetip, kot idealna podmena o obstoju osièenega ali odloèilnega obdobja v zgodovini èloveštva, kot zvestoba narodu, kot zgodovinski spomin, kot skupnost usode in konèno kot zavest o kompleksnosti realnega (glej Confrancesco v Bobbio, 6/1995: 74).

"Desnica "predstavlja eno od modalitet humanega", v kolikor predstavlja "zakoreninjenost v prsti narave in zgodovine" ter poudarja "obrambo preteklosti, izroèila, dedišèine" " (Confrancesco v Bobbio, 6/1995: 73).

"Desnica je bolj voljna sprejeti tisto, kar je naravno, in tisto, kar postane druga narava, kot so navade, izroèilo, moè preteklosti" (Bobbio, 6/1995: 95).

Med levico in desnico obstaja nekakšen vmesni prostor, imenovan (politièna) sredina, ki postaja v današnji rabi vedno bolj popularen, kot da bi obstajal nekakšen strah pred "orto" klasifikacijo in skrajnostmi.

Mnogi levièarski politiki skušajo prikazati desnico kot nekaj slabega, nazadnjaškega, marsikdaj povezano celo s pojmi fašizma ali nacizma, vendar zgodilo se je, da desnica ni veè v stanju, da bi se morala sramovati.

Oklicati se za desnièarja je bilo po osvoboditvi dejanje poguma ali celo kar nesramnosti. Dandanes bi skorajda dejali, da je dejanje poguma, èe se kdo oklièe za levièarja. Levici oporekajo in oporeka tudi sama sebi.

Levem valu je sledil desni val. Še pred desetimi leti so levico ocenjevali kot pozitivno in desnico kot negativno: dandanes je prav narobe. Vrednostni pomen izrazov se je spremenil. Vendar izraza, èe odmislimo ta spremenljiva vrednotenja, še naprej opisujeta sorazmerno

stabilne pare stvarnosti (Gli estremi nemici/Skrajni sovražniki, v La Repubblica, 6.3.1994 v Bobbiu, 6/1995: 24, op. 24).

2. 1. 1 Ekstremna, radikalna, nova, ultra,? desnica

Radikalna desnica - v srèiki radikalno desne politike je pojem "Drugega".

Radikalna desnica razume besedo "Drugi" v povezavi z besedno zvezo "Mi" proti "Njim", gre za boj "Nas" proti "Njim". V tej povezavi so vsi "Drugi" in drugaèni obravnavani kot "Sovražniki" (glej Ramet, 1999: 4).

Fašistièna gibanja, ki predstavljajo specifièno obliko radikalno desne politike in hkrati njen vrh, so znaèilna tudi po tem, da opravièujejo nasilje. Nasilje nad "sovražnikom" je izraženo skozi fizièni napad, umor, izgon ali genocid in opravièeno tako, da si izmislijo politiko boja za prevlado in moralne cilje kot "maškarado množiène potrošnje" (Aho v Ramet, 1999: 4). "Kot je radikalno desna politika lahko razumljena kot posebno uèloveèenje organizirane netolerance, tako mora biti fašizem razumljen kot vrh radikalno desne politike, nacizem pa kot vrh fašizma" (Ramet, 1999: 6).

Radikalno desnico najbolje opredeljujejo naslednje politiène sestavine: nestrpnost, protidemokratièna stališèa, sovraštvo do univerzalnega razuma in poudarjanje tradicionalnih vrednot, ki jih lahko skonstruira posebej za to.

V èasu komunizma je bila radikalna desnica pojmovana kot nekaj "izven vsakdanjega politiènega diskurza, zato je pri mnogih užívala status prepovedanega sadeža" (Rizman, 1998: 249), tako pri nas kot v drugih bivših komunistiènih državah. Zato ni niè èudnega, da so bili s padcem

komunizma nad politiko radikalne desnice mnogi navdušeni. Takrat je radikalna desnica skonstruirala nove tarče - "sovražnike ljudstva", saj razrednega sovražnika ni bilo več. In tako je napadla priseljence, manjšine, liberalno usmerjene intelektualce, pa bivše komuniste?(glej Rizman, ibidem).

Vsebinskih razlik pri definiranju pojma radikalne desnice v bistvu ni, obstajajo pa razlike, kateri elementi sestavljajo v določenem zgodovinskem trenutku politični program radikalne politike. Daniel Bell (na ameriškem primeru) ugotavlja, da je "politika radikalne desnice politika frustracij, ker se radikalna politika ne zna spoprijeti s kompleksno množično družbo in posledično z današnjo politično skupnostjo" (Bell v Rizman, 1998: 252).

Nova desnica se je pojavila v sedemdesetih letih v visoko in srednje razvitih meščanskih demokracijah. Njene značilnosti so predvsem avtoritarnost, rigidni konzervatizem, bolj ali manj skrajni šovinizem, fašistoidnost? Sam izraz so ustvarili po vzoru na termin nova levica in pomeni desničarske skupine, ki so zunaj strank, katere veljajo v parlamentih za meščanskodesničarske.

Novodesničar se od običajnega desničarja razlikuje le po tem, da ni vključen v običajno organizirano stranko in zato tudi ni podrejen formalni disciplini stranke in njenim statutarnim pravilom, temveč iracionalni avtoriteti in kultu osebnosti voditeljev novodesničarske grupacije, kateri pripada.

Večina novodesničarjev iz sedemdesetih let je kaj kmalu našla pot v obstoječe velike in vplivne stranke, drugi pa so se včlanili v različne ekstremistične stranice (glej Sruk, 1995: 216).

Pojem radikalne desnice se pogosto uporablja v povezavi s sinonimoma ultra oziroma ekstremne desnice. Govorimo bodisi o levem bodisi o desnem ekstremizmu, pri slednjem Richard Stoss (glej Ramet, 1999: 6), loèi naslednje sestavine:

- pretiran nacionalizem, ki vsebuje sovražen pristop nasproti drugim državam ali ljudem;
- zanikanje enakih èlovekovih pravic vsem ljudem;
- zavraèanje parlamentarno -pluralistiènih sistemov, osnovanih na vladavini veèine;
- etnocentristièna ideologija.

Tu naj izpostavimo, da voditelji sodobnih desno ekstremistiènih strank ne zahtevajo popolne spremembe politiènega sistema, kot tudi ne kažejo imperialnih apetitov do drugih držav.

Desni ekstremisti verjamejo, da so opravièeni do uporabe vseh razpoložljivih sredstev, tja do "umora, požiga in korupcije v demokratiènem procesu" (Ramet, 1999: 19), samo da v družbi vsilijo svoje mišljenje.

Ljudi še posebej privlaèijo avtoritarna in vojaška gibanja v èasu družbenoekonomskih kriz, socialno in družbeno nezadovoljstvo naredi radikalno desnico še privlaènejšo. Radikalno desna politika je v svojem bistvu populistèna.

Skupne znaèilnosti desnega ekstremizma gre torej strniti v naslednje toèke: populizem; podobni cilji napadov; pogosto poimenovanje desnièarskih predstavnikov kot gibanje, zveza, skupnost ali fronta; iskanje zgodovinskih korenin in oseb; temeljitev na vrednotah kot so družina, narod, religija, moèna država; podobnosti v razširjanju ekstremizma.

"S sintagmo desni ekstremizem ponavadi označujemo sistem stališè in vrednot, ki so nadgrajena s pripravljenostjo za dejanja, za aktivnost, ki presega meje politične dejavnosti" (Miheljak, 1993). Miheljak nadalje pravi, da zakonodaje večine evropskih držav sankcionirajo oblike politične ga delovanja, ki vzpodbuja takšno ali drugaèno nestrpnost, zato je nenavadno, da v medijih "proste termine" dobivajo politiki, ki vsekakor ustrezajo gornji oznaki. Pravna država paè proti ekstremni politični dejavnosti nima pravega orožja.

"(Desni) ekstremizem kot sociološki in socialno - psihološki fenomen postane "politièno" zanimiv, ko preseže raven individualnih in sporadiènih ekscesov. Menim, da smo v Sloveniji sedaj natanèno na tej toèki prehoda iz individualnega in sporadiènega v (politièno) organizirani desni ekstremizem" (Miheljak, ibidem).

Desni ekstremizem je pojav, s katerim so se sooèile bivše socialistične države, ko so zrušile enopartijski sistem in tudi v Sloveniji ni bilo niè drugaèe.

Pri pojmu organizirane nestrpnosti gre za nestrpnosti oziroma za tisto nestrpnost, ki razlikuje med radikalno in zmerno desnico. Radikalna desnica ne dovoli obstoja alternativnih idej. Eden takšnih primerov je vztrajanje na tem, da religiozni pogledi ekstremne desnice postanejo legitimni in edini pravilni v družbi. Radikalno desna nestrpnost prevzame obliko vojne nasproti družbi sami tako, da povrne nasilju povezovalno komponento politike organizirane nestrpnosti, s tem da legitimizira dejanja nasilja svojih èlanov nasproti oznaèenim "tujcem" (glej Ramet, 1999: 13). Zgodovinsko gledano je osrednjo vlogo na "desnem krilu nestrpnosti" (Ramet, ibidem) igral antisemitizem, ki ga v sedanosti

nadomesti sovraštvo do tujcev. Organizirana nestrpnost je naravnana k nasilju proti tujcem in zaniževanju tistih, ki so prešibki, da bi se s tujci topli.

"Politika organizirane nestrpnosti je v sovražnosti do drugačnosti"

(Ramet, 1999: 27), in sicer ne glede na to, ali se ta drugačnost kaže v rasi, religiji, spolni usmerjenosti, navadah in običajih, jeziku? Če ni sovražnosti do drugih in drugačnih, potem ni politike radikalne desnice. V Vzhodni Evropi je organizirana nestrpnost prevzela različne alternativne oblike (glej Ramet, 1999: 24), kot so:

1. ultra nacionalisti
2. fašisti in kripto - fašisti
3. klerikalci
4. ultra konzervativci
5. radikalni populist.

2. 1. 2 Rasizem

Pri rasizmu govorimo o dominaciji ene skupine nad drugo, ki temelji na zaznavanju rasnih razlik. Iz tega sledi, da vlada v družbi neka hierarhična urejenost, v kateri je določena skupina ljudi drugim superiorna oziroma nadrejena. Že tako večna raziskava ekonomske in socialne pravi posamezne države pokaže, ali določena skupina ljudi zaseda položaje nad drugimi ljudmi ali pa jim je podrejena. To je posledica kopice družbenih, kulturnih in političnih vplivov, ki enim ljudem dajejo moč, druge pa pustijo brez moči oziroma nemoče. Nadaljnje analize kažejo, da se ljudi sodi glede na barvo kože, religijo, kulturne navade,

geografske lokacije in se jih na podlagi tega loèi na "outsiderje" in "insiderje" - tiste, ki spadajo v družbo in tiste, ki vanjo ne sodijo. Politièni, pravni in družbeni sistemi so sami legitimizirali in ovekoveèili te kategorizacije. Položaj razliènih skupin v hierarhièni državni strukturi se spreminja z nacionalno in mednarodno moèjo države in tako vodi v preoblikovanje družbe (glej Hazekamp in Popple, 1997: 2, 3). "Rasizem funkcionira kot prednost nekaterih, medtem ko zaslužnji veèino" (Hazekamp in Popple, 1997: 11).

"V osrèju rasizma je svojevrsten zagovor razlike med nami in drugimi, najpogosteje doloèenimi kot "onimi", ki so za voljo tega ali onega razloga ne samo drugaèni, paè pa tudi "slabši", in ki se jih je treba - v imenu nekega principa - tako ali drugaèe, najrajši pa "dokonèno", znebiti" (Kuzmaniae, 1999: 62). Rasisti verjamejo, da je njihovo rasistièno delovanje "sveto" in "nevprašljivo" in da lahko uporabljajo vsa sredstva, ki so jim na voljo, da se znebijo "onih" - tako legalnih, kot legitimnih, kot tudi ilegalnih sredstev, predvsem pa vseh vrst nasilja.

Tudi zgodovina fenomena rasizma kaže na spreminjanje. Medtem ko se je nekoè vezal na "naravo" - stari Grki so na primer svoj odnos do Barbarov ali Perzijcev povezovali z naravo, tisti drugi so bili paè "po naravi" taki, kakršni so paè bili (inferiorni, sužnji); kasneje se je "one druge" doloèalo glede na religijo (glej Kuzmaniae, 1999: 62, 63); moderni rasizem pa se osredotoèi na podroèje biološkega razlikovanja, med znaèilne izdelke rasizma pa vstopi tudi produkt nacije - države in kulturne veèvrednosti.

Rasizma velikokrat ni mogoèe natanèno loèiti od nacionalizma, šovinizma in ksenofobije, gre torej za med sabo tesno povezane pojave. Sodobni rasizem ne deluje kot izdelek iz enega kosa, temveè najpogosteje nastopa kot taka ali drugaèna mešanica vseh "prejšnjih rasizmov", odvisno od konkretnih

okolišèin, kot so kraj, èas, tradicija, kultura ter verske in politiène okolišèine (glej Kuzmaniae, ibidem).

2. 1. 3 Nacionalizem

Nacionalizem je ena temeljnih ideologij desnih strank, razumevanje tega pojma pa eno odloèilnih za preuèevanje pojavov, s katerimi se ukvarjamo v tem diplomskem delu.

Razliène pomene besede nacionalizem bi lahko posplošeno razvrstili takole:

- je zavest o identiteti, pripadnosti narodu; je tudi zavedanje razliènosti v tej pomembni, loèeni pripadnosti;
- je torej doloèeno stanje duha, psihološka pogojenost, v kateri pa je prav pogosto vsebovano preprièanje, da je narod nezlomljiva oblika družen e organizacije, okvir varnosti in kreativne kulturne energije;
- iz tega pogosto sledi emocionalno odlivanje tega preprièanja, kar vežemo za patriotizem, ki se pogosto izraža prek preprièanja o veèji vrednosti lastnega naroda v odnosu do drugih narodov (glej Južniè, 1981: 135).

Anton Vidmar, vodja rekreacijsko - športnega društva Slovenski sokol - SS je dejal: "Nacionalizem je za nas ljubezen do svojega naroda" (Delo, 27.3.1995).

Zgodovina nacionalizma kot moderne ideologije je razmeroma kratka, a izjemno bogata.

Zgodnji nacionalizem je bil nekakšen dekor tistih, ki so se vštevali v družbeno elito oziroma izbrance. Ideološko so ga artikulirali izobraženci, medtem ko je bil veèji del prebivalstva še nepismen. Postopoma je

nacionalizem postal ideologija buržoazije. Svoje buržoazne okvire je presejal na razne načine v različnih smereh, postal gibalno množičnih gibanj, pogostokrat pa je, v raznih povezavah, celo preraščal v fašizem.

2. 1. 3. 1 Nacionalizem v postkomunistični Vzhodni Evropi

Nacionalizem v postkomunistični Vzhodni Evropi je bil prisoten kot prizadevanje za vzpostavitev nacionalne države, ki ji gre bolj za suverenost kot pa za "teritorialno določeno ekskluzivistično skupnost kake etnije" (Mastnak, 1992: 198). "V jugoslovanskem prostoru se za državo, kot jo definira ideologija Blut und Boden, nasilno zavzema tista republika, ki najostreje nasprotuje legalistično izraženi pravici do državne suverenosti, ki nikdar ni terjala nacionalne države" (Mastnak, ibidem). Suverenost ljudstev oziroma narodov je ena temeljnih idej francoske revolucije, katere dediščina je tudi nacionalizem.

20. stoletje je pokazalo, da je nacionalistična politika v veliki meri reakcija na vsiljeno imperialistično ureditev, pa tudi na zgodovino, v kateri je bila ta ureditev uveljavljena z veliko nasilja. "Zemljevid vzhodne Srednje Evrope je bil "očiščen" s pobjem, razselitvijo in asimilacijo celih narodov" (Furet v Mastnak, 1992: 200). Ne gre za "zlo, ki naj bi bilo prirojeno vzhodnosrednjeevropskim narodom, kot skušata zdaj, pogosto ne brez rasističnih primesi, prikazati imperialna politika in zavest, da se jima ne bi bilo treba soočiti samima s sabo in s problemi, ki sta jih ustvarili in jih ne nehata ustvarjati" (Mastnak,

ibidem).

Gre predvsem za narode, ki so živeli v Sovjetski zvezi, Jugoslaviji, Češkoslovaški in ne priznavajo več suverenosti razpadajočih federalnih držav, njihove plebiscitne suverenosti pa ne priznava mednarodna skupnost. Razmerje med vzhodom, ki se trudi za suverenost, in zahodom, ki daje vtis, da se je svoje suverenosti že naveličal, se sklepa v začarani krog. Ker zahod vzhodu ne priznava pravice oblikovati se v suverene politične skupnosti, češ da je to nacionalizem, nacionalizem pa je nekaj slabega, ustvarja natanko tisto, kar si menda želi preprečiti. V strahu pred fašizmom paktira z dejanskimi fašisti. Preplašen pred namišljenim nemškimi ekspanzionizmom se rokuje z balkanskimi imperialisti, v bojazni pred razplamtevanjem nacionalizma razpihuje veliko bolj mračne nacionalizme? (glej Mastnak, 1992: 201, 202).

Nacionalizem postane za demokracijo zares nevaren takrat, ko se poveže z idejo skupnosti. Michnik je dejal, da je nacionalizem najvišji stadij komunizma. Mastnak precizira: "Najvišji stadij komunizma je komunitarizem, nacionalizem je njegova privilegirana forma." V novem komunitarizmu je treba videti tla, iz katerih poganja fašizem. Dahrendorf opozarja na povezavo med fašizmom in komunitarizmom. Najhujša nevarnost, ki preti vzhodnosrednjeevropskim demokracijam, je fašizem, kar kaže razumeti kot "kombinacijo med nostalgično ideologijo skupnosti, ki zaèrtuje meje med tistimi, ki pripadajo, in tistimi, ki ne, novim političnim monopolom bodisi kakega človeka ali "gibanja" ter močnim poudarjanjem organiziranja in mobiliziranja namesto svobode izbire" (Dahrendorf v Mastnak, 1992: 210).

Možen vzpon fašizma, antisemitizma, ksenofobije potemtakem "nima

veliko opravi z nacionalno državo". Nacionalna država je še vedno "shramba temeljnih državljskih pravic". Gre za "etnično homogenost in sovražnost do tistih, ki so drugačni" (Dahrendorf v Mastnak, 1992: 210, 211). V tem pogledu južna Vzhodna Evropa nosi plamenico in kaže pot vzhodnosrednjeevropskim bratom. Na primer: romunski fašisti se zaobljubljajo, da bodo "propagirali protimadžarska, proticiganska in protinemška čustva, ki so globoko zakoreninjena v romunskem duhu, tako da bo naš končni cilj, Velika Romunija, v kateri ne bomo trpeli nobenih tujih elementov in zanje ne bo prostora, jasen vsem. Napočil je trenutek, ko bomo rešili, z vsemi sredstvi, za vedno, dokončno in zanesljivo, vprašanje manjšin" (Mastnak, ibidem). Sovražnost do Evrope razkriva mentaliteto teh fašistov (glej Mastnak, 1992: 209 - 212).

Fašizem kot "zgodovinska praksa", kot "politična metoda", "ideološka mreža" in "miselni obrazec" (Moènik, 1995: 89) je sicer preživet, vendar pa so ravno države postkomunizma zanj še posebej dovzetne, saj so njihove ideološke prvine nacionalizem, rasizem, sovraštvo in kult moèi prav tako prvine fašizma.

2. 2 RADIKALNA DESNICA V SLOVENIJI

2. 2. 1 Geneza radikalne desnice

V èasu komunistiène vladavine na Slovenskem je bilo izražanje skrajno desnièarskih stališè skoraj nemogoèe, saj je bila vsakršna "drugaènost" tako ali drugaèe kaznovana. Podobno je bilo tudi v ostalih komunistiènih državah. S padcem komunizma so bili ravno zaradi tega nad politiko radikalne desnice mnogi "fascinirani, ko je stopila v vsakdanjo politiko postkomunistiène družbe" (Rizman, 1998: 251). Sovraštvo ter politika nestrpnosti in izkljuèevanj sta v devetdesetih letih tako našli nove tarèe, osredotoèili sta se na priseljence, manjšine, napredne intelektualce, bivše komuniste?, saj prvotnega razrednega sovražnika - kapitalista ni veè bilo.

Politiène sestavine, kot so nestrpnost, protidemokratièna stališèa, sovraštvo do univerzalnega razuma in sklicevanje na tradicijo najbolje opredeljujejo radikalno desnico, ki jo sooblikujejo desnièarska inteligenca, katoliška cerkev, desno usmerjene politiene stranke in interesne skupine.

Pri prouèevanju radikalne desnice moramo vsekakor izpostaviti prvega populista Ivana Krambergerja, ki je nedvomno prispeval k postopni radikalizaciji (anti)politike in uveljavljanju radikalne desnice v družbi, ter seveda demagoškega populista Janeza Janšo.

Ivan Kramberger je govoril v jeziku najrevnejših in neizobraženih, pri katerih je dobil tudi največ podpore, hkrati pa je naenjal tudi očitne ksenofobične teme (na primer - begunci iz Hrvaške, Bosne in Hercegovine v bistvu izkoriščajo Slovence; Srbe, ki živijo pri nas in podpirajo Miloševića, je potrebno izgnati?) Kasneje so Krambergerju sledili še Janša, Podobnik, Jelinčič, Lapčič, ki so prav tako izkoriščali temo Neslovencev v politične namene. Tu naletimo tudi na vprašanje državljanstva, ki je ena najbolj ksenofobičnih tem programa radikalne desnice. Vprašanje je doživelo svoj vrh leta 1995, ko sta Slovenska ljudska stranka in Slovenska nacionalna stranka zahtevali referendum o odvzemu državljanstva do 170.000 ljudem.

Janez Janša, predsednik Socialdemokratske stranke, je po Rizmanovem mnenju najmočnejša politična oseba na radikalni desnici v Sloveniji. Spomenka Hribar je označila njegovo "skrajno nacionalistično in šovinistično politiko, prevlado čustev nad razumom, njegovo izkoriščanje domoljubnih in eksistencialnih čustev ljudi za doseg političnih ciljev, njegove ozemeljske zahteve (proti Hrvaški) in še posebej njegovo demagogijo kot čisti neofašizem" (Rizman, 1998: 259).

Craig Nation je Janšo uvrstil med predstavnike demagoškega populizma, kot je bil Tudjman na Hrvaškem, pa Mečiar na Slovaškem, Berisha v Albaniji, Lukašenko v Belorusiji (glej Rizman, ibidem). Zanimivo je, da si je Janša na svojo stran uspel pritegniti ruralni okoliš kot tudi podporo katoliške cerkve, ki je vplivala in je blizu glavnim idejam radikalne desnice.

Za slovensko radikalno desnico je posebej značilna hiperprodukcija

konfliktov, fascinacija revnih, obubožanih ljudi, kot tudi novopečenih bogatašev nad politiko radikalne desnice, prav gotovo pa pravi boj za to, kaj pomeni biti Slovenec.

Kljub temu pa je v osemdesetih letih slovenska javnost kazala precej liberalna stališča in etnične nestrpnosti skoraj ni bilo opaziti. Z osamosvojitvijo Slovenije so se stvari obrnile, deloma tudi zaradi slabšanja ekonomskih pogojev, zapletenosti tranzicije, vojn v bližini, po drugi strani pa so tudi desničarski politiki sami spretno širili sovraštvo do drugih. Del javnega mnenja se je tako začel identificirati s protidemokratskimi, nestrpnimi in skrajno nacionalističnimi stališči (glej Mihelj, Kurdija v Rizman, 1998: 253), kar so potrdile parlamentarne volitve leta 1992 in nenaden vzpon skrajno nacionalistične (v začetku celo fašistoidne) stranke Zmaga Jelinčiča Slovenske nacionalne stranke. Ta stranka je igrala predvsem na nacionalistično in ksenofobično karto, kar je podobno populističnim strankam v Zahodni Evropi, na primer Le Penovi stranki v Franciji, republikancem v Nemčiji, pa Haiderjevimi svobodnjakom v Avstriji.

Jelinčičev cilj je bila etnično čista Slovenija, kar so še bolj poudarile stranke, ki so jih ustanovili ljudje, ki so odšli iz Jelinčičeve SNS in ustanovili svoje; na primer stranka Saša Lapa, ki je še bolj zaostрила ultranacionalistične in ksenofobične poteze prejšnje stranke.

2. 2. 2 Slovenski desni politični prostor

Pri proučevanju slovenske (nacionalne) desnice, še posebej stranke

Slovenska nacionalna desnica je potrebno seèi pred leto 1993, ko je nastala omenjena stranka, ki je tesno povezana z Jelinèievo Slovensko nacionalno stranko. Marjan Staniè, eden izmed ustanoviteljev SNS, je ob izstopu / izkljuèitvi iz stranke izjavil: "Vsi ustanovni èlani SNS so bili èlani SDSS" (Dnevnik, 20.1.1993 v Kuzmaniae, 1995: 49).

Zametki slovenske Socialdemokratske stranke segajo v èas litostrojske stavke leta 1987, ko je vodja stavkovnega odbora France Tomšie delavcem predlagal ustanovitev iniciativnega odbora Socialdemokratske stranke. Kljub veliki publiciteti predlog ni doživel izvedbe, temveè se je to zgodilo šele dve leti kasneje. France Tomšie je postal prvi predsednik SDS (od februarja do novembra 1989), stranka se je takrat imenovala Socialdemokratska zveza Slovenije, ki se je februarja 1990 preimenovala v Socialdemokratsko stranko Slovenije (SDSS). Na volitvah 1990 so socialdemokrati pod vodstvom Jožeta Puènika nastopili kot del zmagovite koalicije Demos. Vendar se stranka na volitvah v DPZ ni najbolje odrezala, saj je od Demosovih strank le Grosova obrtniška stranka dobila manj glasov (glej Mladina, 22.10. 1996, str. 19). Niè boljše se stranki ni godilo na parlamentarnih volitvah leta 1992, ko se je za las prebila v parlament, kjer nastopa še danes kot opozicijska stranka. Med tem èasom se je stranka nahajala tako v opoziciji kot v vladi, njen voditelj Janez Janša, ki je vodstvo stranke prevzel maja 1993, pa je med drugim vodil tudi ministrstvo za obrambo. Janez Janša je najmoènejša politièna oseba na radikalni desnici v Sloveniji (glej Rizman, 1998: 259). Socialdemokratska stranka Slovenije (na "tajnem" kongresu 1996 SDSS iz kraticе svojega imena izloèi en "S") pa se torej nagiba bolj na desni kot na levi del politiènega spektra, kamor jo postavlja jasno izražen antikomunizem ter mlaèen odnos

do antifašizma (Sever, 1996). Socialdemokratska stranka je stranka s posebnim tipom notranjih odnosov, poleg tega pa je povezana še z rimokatoliško cerkvijo (zavzemanje za vračanje nacionaliziranega cerkvenega premoženja v naravi), precej na desno se pomika tudi njeno članstvo, saj je med njimi veliko takih, ki bi jih lahko imenovali nacionaliste, na primer nekdanja narodna demokrata Marjan Vidmar in Dimitrij Kovačič ter nekdanji poslanec SNS Jožef Kopše (glej Sever, *ibidem*). Je stranka, o kateri Jani Sever meni, da je stranka z najbolj avtoritativnim predsednikom, ki ga primerja s tipom, kakršen je Jorg Haider, predsednik Svobodnjaške stranke v Avstriji. Oba družita "radikalni antikomunizem" ter dejstvo, da tudi "sprožanje kontroverznih potez njuni podobi v javnosti - predvsem pri njunih volivcih - ne more bistveno škodovati" (Sever, 1996: 18).

V nadaljevanju so navedeni razlogi za nastanek stranke Slovenska nacionalna desnica, ki "sloni na dveh negativnih ustanovitvenih potezah: to je razmerje do Demosa, nekakšne kolektivne stranke "Slovenske pomladi", kot bi ji rekli današnji apostoli tega diskurza, ter razmerje do takratne Slovenske socialdemokratske stranke (SDSS)" (Kuzmanič, 1995: 48). Koalicija Demos naj bi bila po mnenju članov SNS "nedosledna", kot naj bi bila "nedosledna" tudi Demosova vlada, ki ji je takrat predsedoval Lojze Peterle. Demos naj bi bil neodločen, saj "očitno ne bo izpolnil vseh tistih zadev, ki jih je obljubljal v predvolilnem boju", zato "se bo SNS zavzemala za popolnoma samostojno in neodvisno Republiko Slovenijo" (Delo, 26.3.1991 v Kuzmanič, 1995: 49). SNS-jeva kritika Demosa je "izhajala iz pozicije, da je Demosovo delovanje premalo radikalno" (Kuzmanič, 1995:

49). Šla je še dalje, èeš "da je napad na komuniste, ki so se ga posluževali v takratnem Demosu v bistvu premlaèen" (Kuzmaniae, ibidem) oziroma "izhodišèna legitimacija SNS je bila kritika Demosa, ki da je v bistvu komunistièen" (Kuzmaniae, ibidem). Torej je bila SNS ob svojem formiranju razoèarana nad Demosom, njihova zavrnitev Demosa pa je bila hkrati selektivna.

Zelo pomembno vlogo ima povezava z SDSS (prej omenjena izjava Marjana Stanièa), katera naj bi bila preveè levo usmerjena v èasu vodstva Jožeta Puènika. Marjan Staniè je 20. 1. 1993 izjavil za Dnevnik, da je "zaradi leve usmeritve SDSS pet èlanov stranke zaèelo razmišljati o ustanovitvi nove stranke" (Kuzmaniae, 1995: 50). Marjan Staniè, Zmago Jelinèè, Ferdinand Debeljak in še dva "neimenovana" so "vsi bili po srcu oz. po preprièanju nacionalisti, vendar so bili vezani na SDSS, zato so se znašli pred dilemo: ali povzroèiti razcep stranke ali ustanoviti svojo stranko. Odloèili so se za drugo" (Slovenske novice, 20.1.93 v Kuzmaniae, 1995: 50). Marca 1991 je bila tako ustanovljena SNS, katere predsednik je postal "prej socialdemokrat in delegat skupšèine obèine Ljubljana center" (Mladina, 8. 10. 1996, str. 25) Zmago Jelinèè.

2. 2. 3 Vrednote slovenske (nacionalne) desnice

Slovensko desnico so združeno oblikovale SND oziroma Slovenska nacionalna stranka Marjana Stanièa, Narodna stranka Slovenije, okoli katere so bili ljudje, ki se niso hoteli prikljuèiti kršèanskim demokratom - Marjan Vidmar, Dimitrij Kovaèiè, Jožef Kopše, Janko Tedeško - in Liberalna stranka, ki ji je takrat predsedoval Franc Golija. Te so se 16. 5. 1993

povezale v Nacionalno - socialno - liberalni blok. "V slovenski javnosti so uspele uveljaviti temeljne desne vrednote, kot so ustvarjalnost, odgovornost in pravičnost" (Panter, sept. 1993, str. 8).

V predvolilnem programu (za parlamentarne volitve 1996, iz dne 17. 9. 1996) je zapisano, da je stranka Slovenska nacionalna desnica opredeljena kot desna konzervativna stranka, ki zagovarja "tradicionalne vrednote evropske civilizacije, kot so: delo, dom, družina, narod, red. Za razliko od leve, ki skrbi izključno za svoje ljudi, desnica dela za vse Slovence." Dejansko so temeljne vrednote, ki jim Slovenska nacionalna desnica daje največ poudarka "delo, dom, družina" (podatki Saša Lapa po elektronski pošti, 9. 4. 1998), ki so seveda tipične vrednote desnice. Za Slovenec, 4. 11. 1996, str. 4, je Sašo Lap dejal: "Bolj desne stranke od nas v Sloveniji ni." SND se zavzema za tiste vrednote, ki naj bi bile pri nas "petdeset let prepovedane" (Slovenec, ibidem). To pa so tiste tipične desne vrednote, za katere se zavzema tudi Jorg Haider, ki je Lapov politični vzornik; in sicer: domovina, zasebna lastnina, družina, narod, red (glej Slovenec, ibidem.). Vsepovsod lahko opazimo močno prisotnost poudarjanja nacionalne komponente, saj stranka delo, dom, družino? obljublja le Slovincem. Slovenci so privilegirani, saj bi "Slovenci naenkrat pa moralno imeli določene prednosti" (Republika, 18. 10. 1996). Anton Vidmar (vodja športno rekreativnega društva Slovenski Sokol, ki ga je ustanovila stranka Slovenska nacionalna desnica) je v bran napadom na Sokola, prvo paravojaško organizacijo pri nas, dejal, da bo sokolsko gibanje "med mladimi utrjevalo zdrav duh v zdravem telesu, slovenski nacionalni ponos, samozavest in samospoštovanje" (Slovenske novice, 1. 3.

1995, str. 4). Delovanje Sokola naj bi temeljilo predvsem na resnici in pravici, naperjeno pa proti komunističnemu režimu ter podkrepljeno z veliko željo po lustracijskem zakonu in ljubezni do lastnega naroda. Ali, kot pravi Anton Vidmar: "Nacionalizem je za nas ljubezen do svojega naroda" (Delo, 27. 3. 1995).

Eden ključnih ljudi v stranki, Ivo Verzolak, predsednik sveta stranke Slovenska nacionalna desnica in vodja poslanske skupine SND v času, ko je ta še bila v parlamentu, nikakor ni mogel razumeti napadov javnosti in medijev na njihovo stranko, saj naj bi se ta zavzemala zgolj za "red, disciplino in pravno državo" (Dnevnik, 1. 3. 1995).

Kot pravi Sašo Lap, je "Slovenska nacionalna desnica edina prava desna stranka v Sloveniji, ne le po imenu, ampak tudi programu, idejah, èlanih in dejanjih v aktualni politiki in življenju. Desno je vse, kar je bilo za èasa komunizma strogo prepovedano (narod, zasebna lastnina, osebno politično preprièanje?)" (podatek po elektronski pošti, 9. 4. 1998).

Mnogo posameznikov je iskalo stik s političnimi strankami slovenske desnice, ki pa so bile previdne pri izbiri svojih partnerjev. Strinjale so se, da v Nacionalno - socialno - liberalni blok sprejmejo Domovinsko narodno stranko Slovenije, medtem ko je sodelovanje v bloku zavrnila Gerlančeva Nacionalsocialna zveza Slovenije, "kar je razumljivo glede na dejstvo, da Gerlanc skuša ponoviti projekt političnega razbijanja desnice, tako kot je preko Udbe to uspelo pokojnemu g. Krambergerju in še živeèemu g. Jelinèèu. Prvi je v zahvalo dobil mrliški list, drugi pa udbovski dosje" (Panter, sept. 1993, str. 2).

Po podatkih, s katerimi nam je postregel Sašo Lap januarja 1998, je imela

stranka SND registriranih okoli dva tisoč članov. Ob ustanovitvi junija 1993 v Mariboru jih je imela tisoč petsto, privržencev še okoli tisoč več, od tega jih je bilo aktivnih okoli štiristo. Po Sloveniji je imela organiziranih trideset odborov in sedem izvoljenih svetnikov, pri čemer so upali, da se bo na jesenskih lokalnih volitvah leta 1998 število le - teh povečalo. V letih 1992 - 1996 je imela stranka v parlamentu tri poslance, a je kljub temu bila brez denarne pomoči. Očitki so leteli na Zmaga Jelinčiča, češ da je on tisti, ki je dobival denar za vseh dvanajst članov nekdanje SNS, medtem ko je SND ostala brez sredstev.

Spor o nasledstvu SNS (tiste, ki je nastopila na volitvah leta 1992), torej spor med Jelinčičem in Lapom, se je reševal na sodišču. Pravda zaradi denarnih sredstev, ki so jih dobivali strankini poslanci, o pravici do imena stranke, pa do uporabe simbolov?, se je vlekla kar nekaj časa. Sodišče je dokončno razsodilo v prid Zmagu Jelinčiču in ne Sašu Lapu. Pravnomočna razsodba ljubljanskega okrožnega sodišča se je glasila, da je SNS Zmaga Jelinčiča edini pravni naslednik tiste SNS, ki je nastopila na parlamentarnih volitvah leta 1992. In kako je stvar komentiral Sašo Lap? Po razsojanju o zadevi na temeljnem sodišču, potem ko se je pravda nadaljevala na višjem sodišču in je prek vrhovnega sodišča bila zadeva vrnjena v novično sojenje na temeljno, ki se je ponovno odločilo, da ima prav Jelinčič in ne mi, je vse jasno. To nas je še enkrat prepričalo, v čigavih rokah je naše sodstvo in koga očitno še vedno potrebujejo. Ni nam ni pomagalo, da sta resnica in pravica na naši strani ter da vse lahko dokažemo z listinami (Slovenske novice, 6. 1. 1995).

Zanimivo je omeniti, da je slovenska desnica v letu 1993 imela namen

oblikovati programsko koalicijsko z Ljudsko stranko ter se v skladu z načeli politične demokracije bojevati za prevzem oblasti, saj je želela prevzeti oblast skupaj z drugimi, sorodnimi desnimi strankami. Ironično pa je, da je Slovenska ljudska stranka na parlamentarnih volitvah leta 1996 prišla na oblast, ampak ne skupaj s katerokoli stranko slovenske desnice, temveč z Liberalno demokracijo Slovenije, ki ni ravno povsem iz tega desnega političnega testa. To seveda ni edino opaženo protislovje. SND je v medijih pogostokrat opozarjala "stranke slovenske pomladi, predvsem SDSS, SKD, SLS, da naj v javnosti ne uporabljajo izrazov desnica, kajti vsaka od naštetih strank se je že niè kolikokrat javno odrekla vsakršne povezave z desnico" (Republika, 25. 1. 1996, str. 4). Po drugi strani pa je opazno pozitivno stališče do SKD, ki ga je izrazil Sašo Lap. V intervjuju, ko so ga vprašali, koga bi volil, če njihova stranka ne bi kandidirala, je dejal: "Bolj desne stranke od nas v Sloveniji ni. Janša je levičar ("avtentični socialdemokrat"), tudi Združena lista naj bi bila že od nekdaj socialdemokratska? Tako mi ostane samo še SKD; ta stranka je pod Peterletovim vodstvom v vladi res dobro delala" (Slovenec, 4. 11. 1996, str. 4).

V letu 1993 je bilo napisanega marsikaj za slovensko desnico, z nekakšnim zanosom in ponosom, med drugim tudi sledeče vzvišene besede Danijela Malenška:

Odpravili bomo zavezanost prisegam nekdanjega rdečega režima, se zavzemali za odpravo

posledic hudodelskega prava, za dejansko in ne navidezno spravo, za resnično pravno državo

in ne za "neodvisno" partijsko sodstvo, za odvzem vseh nezaslužnih

privilegijev, za zaščito
stotisoèev slovenskih razlašèenih delavcev, nad katerimi je rdeèi režim
storil vnebovpijoèi greh
prikrajševanja pri zaslušku (Panter, sept. 1993, str.3).

2. 2. 4 Liberalna stranka

Liberalna stranka - "Slovenski liberalci", ki je konec leta 1996 štela
3600 èlanov, je bila ustanovljena 18. 3. 1995 v Šentvidu in je pravna
naslednica parlamentarne "Demosove" Liberalne stranke, ustanovljene 27.
12. 1989 v Kranju. Njen predsednik je Vitomir Gros, podpredsednika Franc
Golija ter Peter Smuk, glavni tajnik pa Danijel Malenšek. Deluje kot izven
parlamentarna stranka, organizirana po vsej Sloveniji, vodi jo
enajstèlanski glavni odbor. Sicer je LS bila parlamentarna stranka od 1990
- 1992, ko je imela tri mandate v Družbeno političnem zboru takratne
skupšèine. Z dvema ministroma je bila èlanica vladne koalicije Demos, vse
do padca prve demokratične vlade aprila 1992. Na decembrskih volitvah
istega leta ni uspela priti v parlament, kot tudi ne èez štiri leta, ko je
zbrala 0,75% glasov volivcev, kar je sicer dvakrat veè kot stranka SND, a
so ji bili glasovi volivcev vseeno premalo naklonjeni.

Stranka "utemeljuje in uveljavlja naèela in tradicijo pravega slovenskega
liberalizma", t.j. liberalizma vrednot, opravlja "korektivno funkcijo
sanitarne politike v slovenskem političnem prostoru" (predstavitev
Liberalne stranke vsem medijem, 9. 10. 1996) in se skupaj z drugimi
demokratičnimi strankami bojuje za odpravo ostankov komunističnega režima

in uveljavitev pravih stvari evropske demokracije po načelu: "Zdaj, zares in tu!" (ibidem).

Slovenski liberalci se bojujejo za slovenski narod, za njegovo pošteno demokracijo, in sicer tako, da krepijo človekovo ustvarjalnost in odgovornost, skrbijo za njegovo dostojanstvo in svobodo, spoštujejo zvestobo in pravičnost ter slovensko lastnino in tujcem ne prodajajo slovenske zemlje ter dosledno branijo parlamentarno demokracijo. Predvsem pa se slovenski liberalci zavzemajo za poceni državo (glej Predstavitev Liberalne stranke na TV Slovenija, 17. 10. 1996).

Temeljni programski cilji LS so naslednji:

1. Podpis in spoštovanje vseh mednarodno priznanih listin o človekovih pravicah in svoboščinah ter zagotavljanje teh pravic in svoboščin z nedvoumnimi ustavnimi in zakonskimi določbami.
2. Uveljavljanje političnih svoboščin v skladu z načeli pravne države in parlamentarne demokracije.
3. Spoštovanje in izvajanje veljavnih ustavnih in zakonskih rešitev in njihovo spreminjanje po parlamentarni poti, če se ne ujemajo s programskimi cilji stranke in interesi večine njenega članstva.
4. Vzajemno sodelovanje z vsemi narodi in državami.
5. Stalna skrb za zaščito in razvoj slovenske narodne manjšine v sosednjih državah.
6. Povezovanje Slovencev po svetu in njihovo aktivno vključevanje v javno življenje v slovenski državi.
7. Skrb za slovenski jezik, zlasti kadar se uporablja na javnih mestih.
8. Javna osebna odgovornost vseh nosilcev oblastvenih in javnih funkcij in javno argumentirana kritika ali pohvala njihovega delovanja.
9. Enakopravnost in spoštovanje vseh oblik lastnine. Odprava nikogaršnje

lastnine, revizija vseh vrst nacionalizacij, kulaških in podobnih procesov ter odprava posledic in vzrokov nepoštenega lastninjenja.

10. Zakonska uveljavitev takšnih rešitev, ki bodo zagotavljale neokrnjenost slovenskega narodnega bogastva in premoženja, in to z aktiviranjem zasebnega kapitala, ki bo imel pri ohranjanju narodnega bogastva in premoženja prednost pred tujim kapitalom; zemlja ne sme biti naprodaj ljudem, ki niso državljani Slovenije.

11. Popolna izenačitev pogojev za vse, ne glede na vrsto lastnine, s posebno zaščito domačega kapitala pred nelojalnimi metodami tujega kapitala.

12. Sprejem vseh ukrepov, ki bodo zagotovili, da nihče ne bo v neenakopravnem položaju do drugih zlasti ne na naslednjih področjih: obremenitev z davki in prispevki ter drugimi dajatvami, plačilni promet in poravnava dospelih obveznosti, pravna varnost na vseh področjih.

13. Zagotavljanje stimulativnih pogojev za prosto investiranje v nove izdelke, storitve ali dejavnosti in za ustvarjanje produktivnih delovnih mest.

14. Depolitizacija in funkcionalna preureditev šolstva, kulture, gospodarstva, pravosodja in celotne državne oz. lokalne uprave in vseh javnih dejavnosti ob istočasnem zmanjševanju stroškov in potrebnem zniževanju davkov (program LS, iz leta 1995).

2. 2. 5 Skupne značilnosti slovenske nacionalne desnice

V nadaljevanju bomo poskusili orisati značaj slovenske nacionalne desnice,

podati zaokroženo celoto, pri èemer moramo poudariti, da se bomo osredotoèili bolj ali manj na leto 1993, ko je bil proces ustanavljanja stranke SND najintenzivnejši.

Slovenska nacionalna desnica je bila silno razdrobljena kljub povezavi v nacionalno - socialni - liberalni blok, ki pa ni imel "dolge življenjske dobe". Ostala je brez "karizmatičnega" voditelja, kot je bil npr. Zmago Jelinèiè, s èemer ima stranka ali gibanje, manjše možnosti za uspeh.

Bistvene skupne znaèilnosti so naslednje:

1. Bolj ali manj "odkriti rasizem" (Gantar, 1993: Delo, 21. 8.), v èemer bi bilo možno iskati korenine slovenskih nacionalistiènih desničarjev.

Odkriti rasizem se kaže predvsem v odnosu do tujcev, èefurjev, Neslovencev, ki nimajo slovenskega državljanstva, kot pa tudi do tistih, ki imajo slovensko državljanstvo, a so neslovenskega rodu. Državljanstvo je v tej opciji izenaèeno z rodovno (krvno) pripadnostjo narodu, kar je po svoje nesmiselno, èe državljanstvo obravnavamo kot nekakšen pravni status.

Pomembno je omeniti tudi izrazito netoleranten odnos do ljudi neslovenskega rodu, kot tudi do multikulturne družbe, ki je "trend" modernih družb, kar kaže na antimoderni pristop nacionalistiènih voditeljev. Lahko bi rekli, da gre za dominacijo enega kulturnega vzorca nad vsemi drugimi.

2. Samopovelièevanje lastnega naroda, ki je v negativni povezavi z rasizmom in ljubeznijo do svojega naroda. Omenjena ljubezen se izraža predvsem skozi sovraštvo do tujcev.

3. "Primitivni egalitarizem" gre razbrati iz nasprotovanja velikemu kapitalu in zavzemanju za majhne kapitaliste, ki ne dopušèa nikakršnega izstopanja ter prisega na povpreèje.

4. Źelja ljudi, da v neki karizmatični osebnosti poišèejo oporo in smisel

za svoje ravnanje. Potreba èlanstva je nemara bila toliko veèja, ker je bilo razoèarano nad svojim prejšnjim voditeljem, Zmagom Jelinèèem.

5. Pro

grami pogosteje temeljijo na besedici proti, kot na besedici za.

6. "Primitivni antikomunizem", ki se kaže v odkriti mržnji proti komunistiènemu režimu, njegovemu blatenju ter vsemu, kar je s komunizmom povezano na kakršen koli naèin.

7. Zadnja in po Gantarjevem mnenju kljuèna znaèilnost je ta, da "nacionalistiène desnièarje odlikuje tudi splošna intelektualna revšèina, èe ne že kar mentalno uboštvo" (Gantar, 1993: Delo, 21. 8.).

3. TEORETIÈNI OKVIR RAZUMEVANJA POJAVA RADIKALNE DESNICE

3. 1 SKUPNE ZNAÈILNOSTI RADIKALNO DESNIH SKUPIN IN POGOJI ZA NJIHOVO KONSTITUIRANJE

Radikalno desne skupine oziroma politiène stranke imajo skupne znaèilnosti in delijo skupno ideologijo: nacionalizem, rasizem, antisemitizem, nestrpnost do doloèenih etniènih manjšin?Tem znaèilnostim so poznavalci v poznih osemdesetih dodali še antikomunizem ("Antikomunizem ni nujno fašizem. Je pa fašizem nujno antikomunizem" - Moènik, 1995: 11), antipluralizem, antiamerikanizem oziroma sovraštvo do vsega, kar je "zahodnega", antidemokratiènost.

V ideologiji in delovanju sodobnih evropskih desnoekstremistiènih strank so bolj ali manj vidne znaèilnosti, ki jih vsebujejo tako imenovane fašistiène stranke:

- antidemokratièna ideologija, ki je podprta z ekstremnim nacionalizmom in

imperialistiènimi apetiti do drugih držav,
prikrito zavraèanje parlamentarizma in veèstrankarske vladavine,
družba je zasnovana kot harmonièna in enotna skupnost vladajoèih in
vladanih, kar naj bi zagotovilo resnièno vladavino ljudstva (glej Vidoviè,
1992: 551).

Res pa je, da sodobne evropske desnoekstremistiène stranke zavraèajo
kakršnokoli povezavo s preteklostjo (razen italijanski MSI-DN), kar je
normalno, saj zakonodaje razliènih evropskih držav prepovedujejo politiène
organizacije, ki imajo v svojih programih kakršnekoli nestrpnosti (rasne,
verske, nacionalne), kot tudi tiste, ki so naslednice fašistiènih
organizacij.

Poznani sta dve tradicionalni razlagi, zakaj se pojavi politika radikalne
desnice. Prva skupina teorij temelji na psiholoških ali sociopsiholoških
pristopih, ki poskušajo razložiti pojav radikalne desnice skozi politièno
vedenje osebnih karakteristik vkljuèujoèih posameznikov, druga skupina
teorij pa uporablja sociološko - politièni ali sociološki okvir, ki
poudarja, da mora biti radikalna desnica obravnavana kot poseben problem
ali skupek problemov, ki morajo biti rešeni skozi politièni sistem.

Politolog Juan Linz trdi, da je veliko dejavnikov, ki promovirajo,
pomagajo, pospešujejo in podpirajo radikalno desno politiko. Izloèil je
naslednje glavne faktorje za nastanek pogojev, v katerih nastane fašizem
in radikalno desne politiène stranke: obstoj narodnega izdajstva ali
ponižanja, zlom državne avtoritete, nacionalna kulturna kriza, in konèno
zapletena mešanica silovitih, nespametnih okolišèin ter globoko vležanih
strukturalnih procesov. Vsi ti faktorji ustvarjajo leglo za evropsko
radikalno desnico (glej Williams, 1999: 30).

Richard Stoss trdi, da ima radikalno desno obnašanje individualne (socializacija, avtoritarni karakter, individualni radikalno desni pristopi, individualno in kolektivno obnašanje, radikalna desnica kot družbeni in politični množični fenomen) in družbene sestavine (antidemokratski elementi v politični kulturi, politična ali socialna ali ekonomska kriza), ki se med sabo prepletajo.

Tako Linz kot Stoss verjameta, da specifična obdobja družbene, ekonomske ali politične krize ustvarjajo plodna tla za pojav antidemokratskih elementov. Tako je v družbi prisotna velika stopnja nezadovoljstva z razvojem demokracije, trga in z vsesplošno spremembo v različne postkomunistične države. Ljudska pričakovanja so po padcu komunizma bila velika, veliko obljub pa je od leta 1989 ostalo neizpoljenih. Velik upad kakovosti življenjskega standarda, prikrajšanje, revščina in nezaposlenost so spodbujali razvoj radikalno desnega mišljenja in predsodke nasproti zaznavnih korenin - začetka krize - "outsiderjem" oziroma priseljencem in tujcem. Družbene krize (družbena interakcija, sosedski odnosi, nacionalna identiteta) je spremljala še ekonomska kriza v Rusiji, naslednicah bivše SZ in v državah srednje in vzhodne Evrope med leti 1989 in 1991 (glej Williams, 1999: 30 - 34).

Ekkart Zimmermann in Thomas Saalfeld sta se lotila političnega konteksta, v katerem se pojavi radikalna desnica (glej Williams, 1999: 34 - 35).

Trdita, da je sposobnost kateregakoli političnega sistema, da bi se boril z radikalno desnico, odvisna od naslednjih dejavnikov:

1. od narave sestave vlade, kar vključuje tudi sklepanje koalicij

V začetni fazi, 1990 - 1991, so se bivši komunisti obdržali na oblasti

(Albanija, Bolgarija, Romunija) ali pa so bili zamenjani z disidenti v prejšnjem sistemu (Poljska, Madžarska, Češkoslovaška). V drugi fazi, od 1992 - 1995, je sledilo naraščajoče razočaranje nad to elito, ki so jo nadomestili liberalci, konzervativci, socialni demokrati in drugi. V tretjem obdobju, od leta 1996 pa do danes, so se na oblast vrnili bivši komunisti (Poljska, Madžarska, Bolgarija) ali pa so se na oblasti obdržali njihovi nasledniki (Rusija).

2. od debat okoli vprašanja "issue space"

Kar je povezano s priseljevanjem - jezik, zakoni in red, nacionalna identiteta, nezaposlenost in naen, kako to obravnavajo. Vse to odseva procese graditve nacionalne države in iskanje naslednic držav Sovjetske zveze in vzhodno Srednje evropskih za neko novo post - komunistično identiteto. To se je pokazalo v prepirih glede mej (Srbija in Albanija na Kosovu, Rusija v Čečeniji), jezika in kulture. Vodilo je v še večji pomen zveze "Mi" proti "Njim". Tako so bili v mnogih državah ustanovljeni novi jeziki ali državljski zakoni (Estonija, Latvija, Hrvaška, Slovaška, Madžarska). Rezultat vsega tega je bila naraščajoča nestrpnost do "drugih" - etničnih manjšin ali tujcev, ki so videni kot grožnja, obtožujejo jih, da hočejo ukrasti delo, domove, hrano "etnični večini".

3. od ekonomske recesije in političnega upora

V prejšnji točki naštetih problemi se še poslabšajo, če trèjjo skupaj z ekonomsko recesijo in političnim uporom, kar je še posebej oèitno v primeru Rusije in v vzhodno Srednji Evropi danes (glej Williams, 1999: 34, 35).

Èe glavne politične stranke rešijo te probleme in se pojavi ekonomska rast, potem to zmanjša možnost, da bi prišlo do pojava radikalne desnice. Kakorkoli že, stalni padci v reševanju glavnih vprašanj so ponudili

možnost radikalni desnici, da postavlja politično "agendo" od leta 1989 dalje.

Stanley Payne v svojem delu *A history of Fascism, 1914 - 45*, na strani 7 pravi, "da fašistična gibanja predstavljajo najbolj ekstremni izraz modernega evropskega nacionalizma, kljub temu da nimajo vse avtoritarne nacionalistične skupine istega pomena" (v Williams, 1999: 36). Zato je potrebno razlikovati med radikalno in novo desnico ali konzervativnimi skupinami. V istem delu poda razliko med novo konzervativno avtoritarno desnico, ki je zmernejša in ponavadi konzervativnejša glede posameznih vprašanj, kot na primer fašisti (njen prizvok je tradicija) ter radikalno desnico, ki je skoraj tako ekstremna, kot so bili fašisti (tu ne manjkajo nasilje, militarizem in imperializem). Naredi še razliko med radikalno desnimi gibanji in radikalno desnimi strankami ter doda tudi, da je v obdobju med obema vojnoma bilo v ospredju predvsem vprašanje gibanj, ne pa strank. V povojnem obdobju je bila na zahodu situacija obrnjena, medtem ko je slika vzhodno Srednje Evrope bolj kompleksna (nekaj strank in nekaj gibanj). Paynov največji prispevek teoretičnim debatam o radikalni desnici je v tem, da je podal spremenljivke, ki pospešujejo ustanavljanje takšnih skupin, ki jih je razdelil v pet skupin:

1. kulturne (nacionalizem, kulturna kriza, sekularizacija),
2. politične (nastanek nove države, približevanje liberalne demokracije, polarizacija političnega sistema, politično izražen nacionalizem, zaznavanje notranjih in zunanjih nevarnosti),
3. socialne (socialni konflikt - ene skupine bolj druge manj zastopane, nezadovoljstvo s političnim sistemom, predvsem srednjega razreda, obstoj judovske manjšine),

4. ekonomske (kriza, ki jo povzročijo nered, vojna, poraz ali tuja dominacija),

5. mednarodni kontekst (problem državnega ponižanja, želja po višjem statusu, obstoj nerazvitosti, obstoj fašističnega modela, notranjega ali zunanjega (glej Payne v Williams, 1999: 36).

V tem kontekstu Payne posebej poudarja pomen odnosa med fašizmom in modernizacijo. Fašisti težijo, da bi bili antimoderni v svojih vrednotah in zelo kritični do procesov modernizacije, ki vključuje industrializacijo, urbanizacijo, sekularizacijo in racionalizacijo. Za bivšo SZ in države vzhodno Srednje Evrope pa je bolj primeren izraz "tranzicija" kot nekakšen substitut za "modernizacijo" (Williams, 1999: 37).

3. 2 TRANZICIJA IN POJAV RUSKE TER VZHODNO SREDNJEVROPSKE RADIKALNE DESNICE

Večina držav vzhodno Srednje Evrope in držav bivše Sovjetske zveze je relativno novih držav, ki so nastale po letu 1989. S padcem komunizma so začele prehod v tržno ekonomijo in takšno ali drugačno obliko liberalne demokracije ter so še vedno bolj ali manj na začetku te vrste tranzicije.

Leto 1989 imenujemo tudi leto revolucij: žametna revolucija na Češkem in Slovaškem, novembrska revolucija v bivši Nemški demokratični republiki, revolucija v Romuniji. Vendar "povratak revolucije je najnepriakovanejši izid demokratizacijskega procesa in demokratične transformacije vzhodne Srednje Evrope" (Mastnak, 1992: 5). Dogodki tistega leta seveda niso bili nepriakovani, nepriakovana je bila vrnitev revolucij. Ključ za razumevanje teh je v njihovem razmerju do francoske revolucije.

Phillip Schmitter razlikuje stopnjo demokracije v treh stopnjah:

"konsolidacija demokracije, padec nazaj k totalitarizmu (Albanija, Slovaška, Belorusija), pojav vojaškega diktatorstva ali vrnitev enopartijskega sistema" (Williams, 1999: 41). Na tem kontinuumu se nahajajo vse zgoraj omenjene države.

Omeniti torej velja naslednje splošne faktorje, ki so prispevali k nastanku radikalne desnice v državah tranzicije: kulturni faktorji, politične spremembe, ekonomska tranzicija, socialne napetosti in globalizacija.

"Radikalna desnica se pojavi z namenom, da zastopa antisistemske stranke" (Williams, 1999: 41), in sicer zlasti v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji, Slovaški. Možno je tudi, da si radikalna desnica v prej omenjenih državah ne gradi baze na zavrnitvi strank kot takih, temveč s kritiziranjem določenih značilnosti političnih strank, njihovih politik in obnašanj. Z

izkoriščanjem antipartijskih èustev množic in predstavljanjem pozitivnega imidža lastne stranke, si radikalna desnica pridobiva trdna tla. Radikalna desnica je izkoristila tudi etniène oziroma nacionalistiène delitve / loèitve med Èehi in Slovaki, Srbi in Hrvati, Bolgari in Turki, Slovaki in Madžari.

3. 2. 1 Pojav radikalne desnice

Po padcu komunizma med leti 1989 - 1991 so "nacionalisti, antisemitisti, rasisti, ksenofobièni populistì, avtoritativci - diktatorji vseh vrst - tekmovali za pozornost razoèaranih volivcev" (Williams, 1999: 45). Glasovi, ki so jih stranke v vzhodno Srednji Evropi dobile na volitvah, se gibljejo med 4 - 16%. Na primer: Hrvaška stranka desnice (Boris Kandare) 5% leta 1992, Srbska radikalna stranka (Vojislav Šešelj) 14% leta 1993, èeški republikanci (Miroslav Sladek) 8% leta 1996; Konfederacija za neodvisnost Poljske 6% leta 1993, romunska Nacionalna zvezna stranka 8% leta 1992; Nacionalna neodvisna stranka v Estoniji (Lagle Parek) 4% leta 1992 (glej Le Nouvel Observateur v Williams, 1999: 45). Za primerjavo naj navedemo podatek, da je na parlamentarnih volitvah v Sloveniji leta 1992 Slovenska nacionalna stranka dobila okoli 10 odstotkov glasov, kar je veljalo za prvovrstno preseneèenje.

Èlanstvo radikalno desnih skupin je po podatkih Rametove nizko na Madžarskem (od 300-4000 èlanov), v Latviji (1600), Poljski (600 - 2000), vendar bistveno veèje na Èeškem (50.000 jih podpira Republikansko stranko), v Rusiji (100.000 jih podpira Liberalno demokratsko stranko Rusije in še 20.000 ostale radikalno desne skupine) (glej Ramet v

Williams, 1999: 45).

Radikalno desne skupine so v državah vzhodnega bloka obstajale že v medvojnem obdobju in v poznem komunizmu, vendar so jim prav problemi v povezavi s tranzicijo omogočili, da so se razcvetele v naraščajočem številu. V določenem času in pravem okolju lahko radikalna desnica v vzhodno srednje Evropi postane manj marginalizirana in bolj pomembna (Žirinovski v Rusiji).

Od začetka osemdesetih let si je desni radikalizem hitro pridobil privrženca, posebej med mladimi ljudmi. Lep primer je Nemčija. V ZRN so bili tradicionalno zaskrbljeni zaradi levega ekstremizma, ne pa zaradi desnega. Združitev Nemčij pa je to obrnila na glavo in leta 1991 je bilo prvo povojno leto, da je bilo desnih ekstremistov (40.000) bistveno več kot levih (26.500) (Nurnberger Nachrichten v Ramet, 1999: 68). Leta 1997 je bilo ekstremno desnih privrženecv 45.300, levih pa 35.000 (Die tageszeitung v Ramet, 1999: 68). Skupno je bilo v Nemčiji leta 1993 skinhedov kar 8.000, in sicer 4.000 desnih in prav toliko tudi levih, po podatkih soavtorja knjige Skinhedi, Klaus Farina (glej Ramet, 1999: 68). V letu 97 je bilo v Nemčiji okoli petdeset radikalno desnih skupin (Die tageszeitung v Ramet, 1999: 68).

3. 3 ODNOS DO TUJCEV V SLOVENIJI

Da na Slovenskem ni rasizma, že zdavnaj ne velja več. Pojavi rasizma, šovinizma in seksizma to zanikajo, tarča vsega tega so tujci,

južnjaki, Bosanci, muslimani, begunci, torej tisti, ki prihajajo s področja bivše Jugoslavije, kar je v svojem delu Bitja s pol strešice na podlagi analize rubrike "Noèna kronika" v èasopisu Nedelo oziroma Delo, avtorja M. S., prikazal Tonèi Kuzmaniæ. Gre za izražanje pivske nestrpnosti do drugaènosti, do jugovièev, do bitij s pol strešice? Avtor poudarja, da nasilje navsezadnje ni povezano le s tistimi, ki ga neposredno izvajajo, temveè se lahko dogaja na verbalni ravni, ko eni, v tem primeru pivci, razpihujejo in sadijo sovraštvo v slovenski družbi, še posebej, èe je to vidno v enem od osrednjih slovenskih èasopisnih medijev. "Slovenski žulji" (Kuzmaniæ, 1999: 22), ki jih pivci neutrudno odpirajo in jih tudi najbolj skrbijo, so naslednji: "ogroženost slovenstva (slovenskega naroda), (prenizka) nataliteta, južnjaki, "oni od spodaj", Balkanci, "balkanofilija", "jugoklateži", "bitja s pol strešice", (domaèi) politiki, "jugosi", "jugoviæi", rdeèkarji, Srbi, Hrvati, Bosanci, zamorci, mafija, Kitajci, gayi, politika?in, seveda, ko vsega zmanjka, so še vedno pri roki ženske" (Kuzmaniæ, ibidem). Najhujša oblika, ki jo M. S. uporabi za ženske so "solzne posiljenke" (Kuzmaniæ, 1999: 43), kar se nanaša na televizijske podobe iz èasov množiènih posilstev v Bosni in Hercegovini in naravnost absurdno je, da si osrednji slovenski èasnik dovoli objavljati tekste te vrste in tako razpihovati in razširjati sovraštvo,šovinizem, seksizem in rasizem.

Ogroženost slovenstva najbolj razburja pivce, ki pravijo, da je "nekdanji notranji minister Igor toliko Balkana navlekel gor in delil za nekaj tolarèkov državljanstvo levo in desno, celo brez osnovnega preverjanja, da smo res èisto razsuti, brez identitete, narodne zavesti in ponosa, skratka, kruto decentralizirani" (Zakaj nogometaši Olimpije ne posadijo

zelenjave na igrišču za Bežigradom, Nedelo, 2. 2. 1997 v Kuzmanija, 1999: 23). Med drugim, "pravijo pivci, še malo, pa še Slovencev sploh ne bodo veè omenjali, vsaj tam okoli Jesenic in Velenja ne" (Eni rolkajo, drugi zlorablajo živali, tretji èez tekmece lepijo plakate?, Nedelo, 3. 2. 1996 v Kuzmanija, 1999: 24). "Danes smo v vse prej kot zavidljivem položaju vsi, ki skrbimo za slovenstvo." Še veè, "vsak klenejši Slovenec je ksenofob, nacionalist ali kar nacist" (S kijem nad nasprotnika, pa še avta se je lotil, Nedelo, 12. 11. 1995 v Kuzmanija, 1999: 28).

Medtem ko so "na narod misleèi Slovenci" pred vojno vendarle dobili vsaj svoje simbolno zadošèenje, pa današnje na "narod misleèe Slovence" obsojajo le še kot "nacionaliste in šoviniste" ali kot "nekaj temu podobnega, gnilega in za v arest zrelega". V horizontu hamletovske dileme "biti ali ne biti slovenskega naroda" se seveda povsem legitimno zastavlja tole vprašanje: "Kaj bodo dejali zanamci? Kje so bili zavedni Slovenci devetdesetih?" (Psom, nekadilcem in že še komu vstop prepovedan, Nedelo, 6.10. 1996 v Kuzmanija, 1999: 28).

Pivci se najpogosteje pogovarjajo o tujcih: to so tisti, ki najbolj ogrožajo identiteto slovenstva.

Raba pojma tujci v pomenu, ki je blizu tukajšnjemu pivskemu, se na Slovenskem pojavi šele z osamosvojitvijo, ko s kategorijo tujci poimenujejo predvsem nezaželene iz nekdanje Jugoslavije ali "bitja s pol strešice", kot jim ljubkovalno pravi M.S. Pojem tujci se, denimo, nanaša na Nemce, Avstrijce, Angleže?zgolj na državljanski ravni, ne pa na civilnodružbeni, kulturni in etnièni kot tukaj (Kuzmanija, 1999: 30, opomba 36).

Tujci so tisti, pravijo pivci (po M.S.), ki nosijo "èrne usnjene jakne" ter pa tisti, ki se "pogovarjajo v lastnem jeziku" (Otroška in mladostniška "razposajenost", Nedelo, 24.12. 1995 v Kuzmaniae, 1999: 30).

Ta jezik pa seveda ni slovenski, kot tudi ni nemški ali angleški, ampak gre preprosto za "balkanšèino". In ti tujci naj bi bili nevarni.

"Kaj bo šele," poroèa M. S. s pivske seanse, "ko se bodo pošteno razmahnil, se prešteli in zaèeli s strankami, manjšinami in konèno krajinami" (Pujsa na begu, na koncu pa vse dobro, Nedelo, 26.11. 1995 in "Noèna kronika", brez naslova, Delo, 11.12. 1995 v Kuzmaniae, 1999: 30).

"Nekje pod Fruško goro so celo Srbi pred dnevi pripravili kongres o Srbijancih v Sloveniji, pa kot pravijo pivci, niè ni slišati, da bi jih skušali zvabiti nazaj, domov pod rodni krov, bolj so menda debatirali, kaj storiti s Slovenci, ki 'smetajo' tam v Sloveniji" ("Noèna kronika", brez naslova, Delo, 13.6. 1996 v Kuzmaniae, 1999: 30).

Tem bolj nevarni so glede na pivski diskurz tisti tujci, ki so pri nas najštevilènejši. Južnjaki so seveda prepoznavni, saj "vsak od njih besno rad nosi s seboj kakšen kos železja, èe že ne pištole, vsaj bokser ali nož. Tudi to naj bi sodilo k njihovi drugaènosti, k etnièni posebnosti" (Na robu: Skrb za kolega, Delo, 27. 5. 1996 v Kuzmaniae, 1999: 31).

Pivcev je tako kot vseh drugih Slovencev seveda "strah veseljakov, ki so jih privlekli z juga" (Ovcam pest soli vržeš in že imaš trop v rokah, Nedelo, 19. 5. 1996). Saj gre za osebk, ki poleg oboroženosti spušeajo "èudne glasove in rjojenje med vrteiki ob Zaloški" (Kaj pa dan papeških veteranov, Nedelo, 26.5. 1996). In to velja tako za južnjake, "mudžahide", "muslimane", "bojovnike", Hrvate, "Šiptarje", Srbe, Bosance, Jugose, "pse balkanske pasme" (Pujsa na begu, na koncu pa vse dobro, Nedelo, 26.11. 1995), za "modrece z juga", "tiste od dol" (Pivci in življenjske

pravljice, Nedelo, 19.11. 1995), "svojat" (Pujsa na begu, na koncu pa vse dobro, Nedelo, 26.11.1995) ali kratko malo za vso do konca depersonalizirano in dehumanizirano "robo" z juga. Južnjaki so po pravilu tudi tisti, ki "oneèašèajo" (vse v Kuzmaniae, 1999: 31).

Pivci bi se radi popolnoma znebili vsega, kar je povezano z nekdanjo Jugoslavijo, ne želijo nikakršnih informacij v medijih o tem delu sveta, saj ne potrebujemo ne Hrvatov, ne Srbov, ne Muslimanov.

Kuzmaniae pravi, da se besedi Balkan in Balkanci v kronikah M. S. pojavljata ne le kot nasprotje kulturi, paè pa imata tudi povsem neèloveške konotacije (dehumanizacija) in sta pogostokrat odloèilna sestavina umazanije in svinjarije. "Èe je svinjarija,?zlasti še nedokazljiva svinjarija, menijo pivci, dregneš, pa najdeš bitje s pol strešice, kakšen gnojen ostanek partije ali že še èesa, v glavnem kakšen balkanski stvarèek" (Kako Litostroj iz zagat potegniti in Videm ohraniti, Nedelo, 22. 9. 1996 v Kuzmaniae, 1999: 34).

Kdorkoli, ni pomembno, katere narodnosti je, naredi nekaj narobe, je to povezano z balkanstvom. Èe kakšna stvar pivcem ne ustreza, že gre za balkanske ideje. V bistvu pa se pivci bojijo balkanizacije oziroma vsega, kar se nanaša na Balkan, od umetnikov, športnikov, intelektualcev, ki na vseh ravneh izpodrivajo slovensko kulturo. Pivci noèejo nazaj na Balkan in se sprašujejo, kdo nas hoèe tja potisniti.

Pivci se, pravi M.S., sprašujejo: "Zakaj so dovoljena dvojna državljanstva in zakaj mora biti lopov obravnavan ravno po slovenskem, èe bi ga lahko poslali domov v njegovo 'prvo' domovino, pa naj tam poène, kar hoèe ali zna?" (V Ljubljani cirkus, v kinu Kretenèkovi, v Sloveniji pa volitve,

Nedelo, 20.10.1996 v Kuzmanija, 1999: 36). S temo tujcev / tujstva je torej tesno povezana tudi ponarodela tema "državljanstvo"- v jeziku M. S. "odvzem državljanstva". Pivsko rečeno, imamo situacijo, ko "si je kdo kupil ali pa kar ukradel pol strešice" (Zagrenjeni Jakob po šanku treskal s sekuro, Nedelo, 23. 3. 1997 v Kuzmanija, 1999: 37). Eksplicitno stališče pivcev je: "naj gredo dol z vso prtljago in ostanejo doma, kaj pa bi radi še tukaj? Sploh pa, kaj nas briga, tudi za nas nihče ne skrbi" (Smešne zgodbe iz "statističnega golaža", Nedelo, 30. 6. 1996 v Kuzmanija, 1999: 37). Ali kot neposreden nasvet oblastem: slovenske oblasti "naj preganjajo nasilneže in lopove, razgrajajo in sitneže, ki se klatijo po Ljubljani in vedrijo v prehodnem domu po celo večnost, čeprav se vsa Juga na široko usti, kako lepo uspeva mirovni proces in kako se lahko domorodci vračajo v svoje kraje: Če je že govor o organiziranem kriminalu, bi veljalo bolj pobrskati po teh bolj nevarnih sferah in večkrat uporabiti varnostni ukrep - odstranitev" (Na zdravje vseh izginulih umetnic, Nedelo, 10. 3. 1996 v Kuzmanija, 1999: 37).

Bosanci so prav tako ena od "najbolj skeletnih pivskih ran" (Kuzmanija, 1999: 38). M. S. v Smešnih zgodbah iz "statističnega golaža", Nedelo, 30. 6. 1996, pravi, da je dobro, da so končno "odpravili pretočno balkansko greznico z vizumi za državljane BIH" in "naj gredo dol z vso prtljago in ostanejo doma, kaj pa bi radi še tukaj" (Kuzmanija, ibidem). Pivci jih obravnavajo kot "mršes in golazen, kot jato ali kot krdelo" (Kuzmanija, ibidem), vse to pa je povezano z islamom, ki enkrat bolj, drugič manj razburja pivce. Ne sekirajo se, saj so islamske vojne pač daleč stran. V primeru, ko se vrtijo stvari okoli gradnje džamije pri nas, pa se hudo razburjajo. Prav tako jih mogoče razburjajo begunci, najpogosteje gre za

bosanske begunce oziroma za balkance. Najraje bi se jih znebili in jih poslali domov, saj je vojna v Bosni, kot tudi na področju Jugoslavije, že končana.

"Vojne na področju nekdanje Jugoslavije so nas nedvoumno poučile, da vprašanje nasilja in tudi ubijanja ni povezano zgolj s tistimi, ki neposredno morijo, z njihovo rokodelsko ubijalsko spretnostjo, pač pa tudi in predvsem s tistimi, ki v glave in, če hočete, "srca" morilcev sadijo sovraštvo in tako povzročajo in usmerjajo samo možnost morije" (Kuzmanič, 1999: 68).

4. POLITIČNA STRANKA SLOVENSKA NACIONALNA DESNICA

4. 1 KRONOLOGIJA DOGODKOV V ZVEZI Z NASTANKOM STRANKE SLOVENSKA NACIONALNA DESNICA

V kronologiji dogodkov bomo govorili o:

razcepu stranke SNS in pojavu samostojne poslanske skupine - SPS Slovenske nacionalne stranke, 1. 2. 1993,

- izrednem kongresu nezadovoljnih bivših poslancev SNS, 13.2.1993,
3. kongresu "prave" SNS, torej Jelinèèeve, marca 1993,
4. konstituiranju Slovenskega - nacionalno - socialnega - liberalnega bloka, 16. 5. 1993,
5. prvem rednem kongresu Slovenske nacionalne desnice, kjer je ta formalno ustanovljena oziroma se Samostojna poslanska skupina - SPS preimenuje v stranko Slovenska nacionalna desnica, 26. 6. 1993 v Mariboru,
6. shodu za Slovenijo, Križanke, 18. 9. 1993,
7. ustanovitvi Slovenskega sokola - SS, februar 1995,
8. sporih v Slovenski nacionalni desnici.

4. 1. 1 Razcep SNS in pojav samostojne poslanske skupine - SPS Slovenske nacionalne stranke

Ko sem enega od bivših Jelinèèevih poslancev povprašal, kako so lahko prenašali Zmagov diktat v SNS, je odgovoril: "Dokler smo se strinjali s politiko, nas komanda ni motila." Èe je samo to strinjanje dovolj za podreditev avtoritarni osebnosti na èelu gibanja ali stranke, potem se moramo povprašati ne le o liderju, ampak tudi o njegovem sledstvu. Vprašanje je potem samo, kje je tista toèka, ki to èlanstvo preprièa, da lider ni veè pravi (Švarc, 1993: 88).

Po parlamentarnih volitvah leta 1992 je "radikalna nacionalistièna stranka kontroverznega Zmaga Jelinèèea" (Mladina, 8. 10. 96, str. 25) dobila presenetljivo veliko glasov, nekje "okoli 10%. To je pomenilo, da je SNS pripeljala v parlament dvanajst poslancev." Ni šlo za znana ali velika

imena v slovenski politiki, razen Zmaga Jelinèèa, prej za popolne politiène, pa tudi drugaène anonimneže.

Zdi se, da je glavni razlog, da je SNS prejela tako zelo veliko glasov (in bila prvovrstno preseneèenje), ravno vloga "nestrankske" (Lukšìe, 1994: 28, op. 43) stranke, ki prviè nastopa na volitvah in nima strankarske preteklosti. Volivci je še ne poznajo in je v njihovih oèeh nestranka, kar ji daje doloèeno prednost pred drugimi. Nekako je še "brezmadežna" in volivci ji ne naprtijo krivde za vse slabo, kar se je zgodilo ter je ne povezujejo s preteklostjo. V bistvu je ne vrednotijo negativno in ker je nekaj novega, je v boljšem položaju. To se je pokazalo tudi v primeru koalicije Demos, ki je nastopila na volitvah leta 1990.

Kmalu po volitvah je del poslancev zapustil oziroma bil izkljuèen iz SNS in je ustanovil svojo samostojno poslansko skupino SNS (Sašo Lap, Branko Eržen, Marijan Poljšak, že prej pa so izstopili / bili izkljuèeni iz kluba poslancev SNS Irena Oman, Štefan Matuš, Marjan Staniè). Omeniti velja še Iva Verzolaka ter Andreja Lenarèèa, ki je izstopil iz stranke SNS avgusta 1993, poskušal uspeh pri Demokrski stranki, nato pa se pridružil Sašu Lapu pri ustanovitvi SND.

Samostojna poslanska skupina je bila ustanovljena 1. 2. 1993. V njej je aktivno sodelovalo pet poslancev: Irena Oman, Marijan Poljšak, Marjan Staniè, Brane Eržen in vodja poslanske skupine Sašo Lap.

Blok dvanajstih poslancev SNS je bil tako prepolovljen in ni predstavljal veè tiste moèi, ki bi jo sicer lahko. Bivši poslanci SNS so svoj odhod "pospremili s tezama, da so med drugo svetovno vojno Slovenijo v bistvu reševali domobranci in da je bila za zaèetek druge svetovne vojne tako ali tako kriva židovska zarota. Jelinèè naj bi bil le komunistièna volilna

prevara, oni pa so bili prej preveč slepi in so to spregledali" (Sever, 1996: Mladina, 8. 10., str. 24).

Zmago Jelinčič je ob odhodu nezadovoljnih poslancev iz svoje stranke izrazil obžalovanje, češ da se "globoko opravičujem slovenskemu narodu, ker sem pripeljal te kretene v parlament in obljubljam, da se kaj takega ne more več zgoditi" (Mladina, ibidem).

Obstajajo trije temeljni razlogi za nastanek samostojne poslanske skupine - SPS oziroma za ločitev od SNS:

1. Podpora mandatarju za sestavo leve vlade (Drnovškove)

Vendar pa je to bil nekakšen "praktični ali površinski razlog", za razliko od "notranjega ali konceptualnega, vsebinskega razcepa" (Kuzmanič, 1995: 62), ki izhaja že iz zgoraj orisanega stališča do NOB v času druge svetovne vojne. Zaradi različnih stališč do NOB, partizanstva in domobranstva so bile sprožene mnoge debate, podtikanja, obtoževanja ter natolcevanja o zgodovini. Bistvo je, da je prišlo do "nepomirljivega ideološkega razcepa" (Kuzmanič, 1995: 63), ki ga bivši član stranke SNS Klavs opredeljuje takole:

Na eni strani so predsednik stranke in njegovi pristaši, ki vsekozi poveljujejo NOB, ki so oernili že več članov stranke, češ da so udbovci in jugoslovanarji ali bivši domobranci in belogardisti", na drugi strani pa mi, ki smo na stališču, "da je bila v štiridesetih letih pri nas državljanska vojna, ki naj jo raziskujejo zgodovinarji, SNS pa naj se zavzema za sedanje slovenske interese in za gospodarski razcvet (Slovenske novice, 28. 1. 1993 v Kuzmanič, ibidem).

2. Nasprotovanje Janezu Janši za imenovanje obrambnega ministra

"Poskus miniranja kandidata za ministra za obrambo, g. Janše, je bil drugi pokazatelj, da g. Zmago ne misli resno uveljavljati naših načel, saj je

predlagal kandidata, ki je bil Kučanov sodelavec v SZDL in CK ZKS"

(Panter, april 1993: 4).

3. Rušenje svetovnega slovenskega kongresa

"Najbolj podla in nenačelna njegova poteza pa je poskus infiltriranja svojih ljudi v slovenski svetovni kongres z enim samim namenom, da prepreči izvolitev delovnih organov oziroma, da se ga onemogoči pri organiziranju z izgovorom, da so to tako samo belogardisti in farji. In to slovenski svetovni kongres, ki združuje vse Slovence po svetu" (Panter, ibidem).

Ti trije razlogi naj bi bili "dovolj veliki razlogi, da smo enostavno ugotovili, da Jelinčič ukazuje nekdo drug in ne, kot je sam večkrat rekel slovenski narod" (Sašo Lap, Panter, april 1993: 5).

Šlo bi naj torej za to, da je Jelinčič stranko popeljal v levo. Obenem je "nedopustno, da Jelinčič ne obvešča drugih članov poslanskega kluba SNS o dogovorih z drugimi strankami ali njihovimi predstavniki" (Delo, 28. 1. 1993). Zadnji razlog, ki so ga bivši poslanci SNS omenjali je "koncentracija oblasti v rokah enega" (Delo, 1. 2. 1993 v Kuzmanič, 1995: 63).

Bivši Jelinčičevi poslanci so najprej ustanovili neodvisno poslansko skupino, nato pa se je začela njihova pot po slovenskem parlamentu, od stranke do stranke. Na koncu sta Sašo Lap in Marijan Poljšak ustanovila svoji ločeni stranki, Slovensko nacionalno desnico in Nacionalno stranko dela. Lapu so se pridružili bivši poslanci SNS Marijan Stanič, Ivo Verzolak, Andrej Lenarčič, ki je srečo preizkušal najprej pri Demokrski stranki. Štefan Matuš je prestopil v Slovensko ljudsko stranko, Irena Oman

in Brane Eržen sta najprej prestopila k SDSS, kjer nista bila dolgo, Omanova je bila članica poslanske skupine SLS, Brane Eržen pa je končal v Poljšakovi Nacionalni stranki dela, kamor je odšel tudi Jožef Kopše, zadnji poslanec, ki ga je SNS izgubila v tem mandatu (Mladina, 8. 10. 1996).

4. 1: Otroci Socialdemokratske stranke Slovenije

4. 2: Kronologija nastanka stranke Slovenska nacionalna desnica

4. 1. 2 Dva kongresa

Prvi izredni kongres, 13. 2. 1993, ki ga je sklical del nezadovoljnih bivših poslancev SNS, se je odvijal mesec pred "Jelinèèevim" kongresom.

Na desnici so menili o Jelinèèeu vse najslabše in so ga imeli za vrinjenca, daleè pa so prevladovala stališèa, ki so govorila proti "vsakemu paktiranju z levico" (Kuzmaniaè, 1995: 64).

Marca je potekal kongres "prave" SNS, kjer so sprejeli sklep o izdajanju strankarskega glasila Prijatelj, prve in edine strankarske revije, v nasprotju z revijo slovenske desnice - Panter. Razcepi in razkoli v sami stranki so se nadaljevali, poslanski klub so sestavljali le še Zmago Jelinèè, Polonca Dobrajc in Rafael Kužnik (glej Mladina, 8. 10. 1996).

4. 1. 3 Povezava v slovenski - nacionalni - socialno - liberalni blok, 16.

5. 1993 in prvi redni kongres Slovenske nacionalne desnice

Zelo pomemben je prvi redni kongres SND v Mariboru 26. 6. 1993, saj se je takrat Samostojna poslanska skupina SNS preimenovala v SND, za njenega predsednika je bil izvoljen Sašo Lap, poslanec v DZ in predsednik

Samostojne poslanske skupine.

Kongresa se je udeležilo le pet strank od šestnajstih povabljenih, med njimi tudi predsednik SKD Lojze Peterle, ki je med drugim dejal:

"...Veselim se sodelovanja z vami, ker menim, da je treba v zvezi z nacionalnim vprašanjem še mnogo postoriti " (Delo, 28. 6. 1993, str. 1).

"Današnji kongres stranke z novim imenom Slovenska nacionalna desnica je dejanje, ki sem ga napovedal na izrednem kongresu SNS, ko sem med drugim dejal, da je ocena političnega trenutka taka, da je desnica na Slovenskem razdrobljena in jo bo potrebno povezati z neko novo zavezo. To smo storili že pred mesecem, ko smo oblikovali Slovenski nacional - socialno - liberalni blok(SNS LB)" (Panter, sept. 1993: 6). Tega so tvorile že omenjene stranke: Slovenska nacionalna stranka Marjana Stanič, Narodna stranka Slovenije, ki dandanes ne obstaja več. To je potrdil tudi Sašo Lap, ki pravi, da "nikoli ni bila uradno registrirana, njen del je pristopil nazaj k Narodnim demokratom. Ko pa se je slednji združil z SDS, jih ni bilo več niti za prste ene roke" (besede Saša Lapa, elektronska pošta, 9. 4. 1998) ter Liberalna stranka.

V nadaljevanju so citirani bistveni cilji, ki jih je v slavnostnem govoru takoj po izvolitvi poudaril Sašo Lap in zaradi katerih bo njihova stranka postala v javnosti prepoznavna:

1. Organizacijsko bomo Slovensko nacionalno desnico preuredili tako, kot nacionalna stranka mora biti urejena.
2. SND temelji programsko na treh stebrih:
 - nov zakon o državljanstvu;
 - ureditev begunske problematike;
 - socialno urejena država Slovencev;

3. Slovenska zunanja politika se mora v mednarodnem prostoru povsem razvidno loèiti od geografskega prostora Balkana, ker nas bo le tako svet prepoznal in loèil od ponorelega Vzhoda.

4. Kot parlamentarna stranka dosledno zagovarjamo in uresnièujemo predvolilne zahteve SNS (obvezen slovenski jezik v gospodarskih druŹbah, uresnièevanje zahtev pri lastninski zakonodaji, aktivno zaostrovanje izhodišè pri oblikovanju osnov za pogajanja s Hrvaško, odloèno zavzemanje za ureditev zakonodaje s podroèja popravka krivic, ki jih je povzroèil prejšnji režim) (Panter, sept. 1993: 6).

Sašo Lap je svoj govor zakljuèil takole: "Mi, slovenski nacionalisti, Maistrovi borci za južno mejo, bomo tisti, ki bomo odloèno, z vsemi sredstvi, vedno povedali, kje je meja med Evropo in Neevropo, zato ponavljam naše geslo: Slovenijo Slovencem" (Panter, ibidem).

Na kongresu so prisotni veèkrat poudarili geslo "Slovenijo Slovencem", pa tudi naslednjo opredelitev "Slovenec je lahko vsak, èigar oèe je Slovenec; èe pa je samo mati Slovenka, je lahko otrok Slovenec le, ko prevzame slovenske kulturne navade in materin priimek" (Delo, 28. 6. 1993, str. 1).

4. 1. 4 Shod za Slovenijo (KriŹanke, 18. 9. 1993)

Shod za Slovenijo sta pripravila slovenska desnica in ljubljanski Demos in je trajal veè kot dve uri. Udeležilo se ga je okoli tisoè petsto ljudi, katerim je govoril Sašo Lap, ki je bil "doslej bolj ali manj znan kot

kontra - Jelinèè poslanec. Sobotni zbor je bil zanj prvi nastop na "big stageau", èe sodimo po besedah in na novo krojeni obleki, pa misli resno, èeprav je nekoliko preveè temperamenten (da ne reèemo živèen) za tako resno stvar, kot je vodenje slovenske desnice" (Mladina, 21. 9. 1993). Govorniki so bili še Danijel Starman, Janez Lesar, Stanislav Klep, vodja Združenja ob lipi sprave, je poudaril pomen sprave, in sicer: "Ne sprava na podlagi pozabe, ampak sprava na temelju resnice je naša zaveza" (Dnevnik, 20. 9. 1993), Danijel Malenšek, Vitomir Gros, Lojze Marinèek, predsednik ljubljanskega Demosa, ki je bil uvodni govornik in je prenesel pozdrave Janeza Janše, medtem ko se je Marjan Podobnik shoda udeležil kot gost.

"Desna programska koalicija naj bi (èim prej) prevzela oblast?Boj bo trd, a zmaga slovenske desnice neizbežna?Katastrofalni položaj Slovenije so zakrivile udbomafija in stranke, ki so z njo povezane?" (Dnevnik, 20. 9. 1993), so bile kljuène misli in najveèkrat povedana gesla na shodu v Križankah, ki so doživela glasno podporo udeležencev. Ti niso le mirno sedeli, temveè burno ploskali. Glavni slogan je bil "Za Slovenijo, za Janšo" (Mladina, 21. 9. 1993). Na transparentih so se pojavljala naslednja gesla: "Mi z Janšo v Nato, udbomafija v balkansko blato! Janša, naš junak, povozil plavi in rdeèi vlak" (Dnevnik, 20. 9. 1993).

Že tukaj se je torej nakazalo, da sta "resna" voditelja slovenske desnice, kot alternativa Sašu Lapu, bila Janez Janša in Marjan Podobnik.

Shod za Slovenijo v Križankah je služil dvema glavnima ciljema:

1. podpreti Janeza Janšo v njegovem neenakem boju z nasprotniki slovenstva
2. prevzeti oblast v Sloveniji" (Delo, 20. 9. 1993).

Manifestacija se je konèala z odobravanjem kljuène programske listine

Slovenske desnice - Memorandum Slovenske desnice v trinajstih toèkah, v katerih se zavzemajo za:

1. pravièno pravno dr̄žavo,
2. vzpostavitev neodvisnega sodstva,
3. takojšen sprejem predlagane deklaracije o narodni spravi in sprejem zakonov za njeno uresnièitev,
4. odvzem neupravièenih privilegijev,
5. zašèito slovenskih razlašèenih delavcev,
6. vrnitev protipravno pridobljenega premōženja, naj se nahaja doma ali v tujini,
7. odvzem nezaslūeno pridobljenih dr̄žavljanstev,
8. zaostritev pogojev tujcem za pridobitev slovenskega dr̄žavljanstva in s tem povrnitev dostojanstva Slovencem,
9. vrnitev beguncev v njihovo domovino,
10. odloèno varovanje slovenskih meja, uveljavitev slovenske meje na Mirni,
11. varovanje in zašèito vseh dr̄žavnih interesov s poudarkom na ekološko èisti Sloveniji,
12. skrb in varovanje vseh Slovencev v tujini,
13. gospodarsko uspešno, socialno urejeno in vojaško zavarovano Slovenijo (glej Dnevnik, 5. 10. 1993).

4. 2 POJAV USTANOVITVE SLOVENSKEGA SOKOLA - SS

V nadaljevanju so podana dejstva glede zametkov oziroma ustanovitve rekreacijsko - športnega društva Slovenski sokol - SS, ki je prva in do zdaj edina paravojaška organizacija pri nas. Do nièesar veè tudi ni prišlo, razen "polomne" javne predstavitve na Ptujju 26. 3. 1995 ter dveh sokolskih noèi, katere zadnja se je konèala s pretepom in buškami. Posebno podpoglavje pa je namenjeno bojem, ki so divjali v slovenskem èasopisju.

4. 2. 1 Kratek opis Slovenskega sokola

Po podatku Saša Lapa (elektronska pošta, 9. 4. 1998) je Slovenski sokol

ustanovila stranka Slovenska nacionalna desnica februarja 1995 in ima do tega datuma devet registriranih rekreacijsko - športnih društev Slovenski sokol - SS po vsej Sloveniji. Ta so se aprila 1997 združila v zvezo, ki je registrirana na registru društev kot Zveza sokolskih društev Slovenije (Zveza SDS). Posamezna društva in Zveza imajo v svojih programih in statutih kot vodilo zapisano načelo sokolstva, ki se kaže v narodnobudiljski vlogi in v ohranjanju tradicij prastare slovenske kulture.

4. 2. 2 Medijski boji

Sočasno z novo pojavno obliko "uniformiranih" Lapovih Slovenskih sokolov so v slovenskih in tujih medijih veliko prahu dvigovale tako imenovane (redarske) "trojke" Matjaža Gerlanca, predsednika politične organizacije Nacional socialne zveze Slovenije iz Velenja. Slovenska javnost je bila zaskrbljena nad tem, ali lahko policija v celoti poskrbi za varnost svojih državljanov in ali je tista, ki obvladuje varnostno situacijo ter seveda, do kakšnih neobvladljivih razsežnosti lahko to pripelje.

Mediji so v letu 1995 pazljivo spremljali "varnostno" prebujanje, poleg tega pa je divjala medijska vojna med Zoranom Poličem, sokolskim aktivistom izpred druge svetovne vojne, partizanom in aktivistom OF, ter pristaši SND in Antonom Vidmarjem, vodjem novoustanovljenega Slovenskega sokola. Ponovno so bile na sporedu iste "prežvečene" teme: zgodovina, partizanstvo, domobranstvo ter komunistična partija. V ozadju oziroma v ospredju pa se je vsekakor bil boj za sokolsko dediščino na Slovenskem. Zoran Polič je izrazil globoko prizadetost nad zlorabljeno sokolsko

tradicijo v izjavi Saša Lapa, ki pravi: "Osnovna dejavnost našega društva bo tradicija Sokola. Mladina rada strelja.. Slovenski sokoli bodo zbirali tudi obveščevalne podatke, pomembne za stranko?" (Republika, 14. 2. 1995).

Zoran Polič pa pravi, da

sokolska tradicija, v vrhuncu svoje prisotnosti med Slovenci v tridesetih letih tega stoletja, je pomenila "oblikovati s pomočjo telesne vzgoje sposobnega, plemenitega, svobodnega in odgovornega človeka, ki sta mu delo in odgovornost veselje in ponos?"(citat iz resolucije sokolske župe Ljubljana, 1935). To nalogo je slovenska sokolska organizacija uspešno opravila kljub vsem težavam, ki so jo spremljale vse od ustanovitve leta 1864 in kljub poskusom političnih strank, da se polastijo organizacije. Zato je tudi upravičeno prevzela odgovoren delež v organiziranju odpora proti okupatorju leta 1941, saj je predstavljala številčno najmočnejšo temeljno skupino OF, ki je bila z obrambnimi zbori tik pred vojno in drugimi oblikami dejavnosti dobro pripravljena na strahotne napore in žrtve, ki jih je moral v času najtežje preizkušnje druge svetovne vojne prispevati slovenski narod. Vsi pripadniki sokolske organizacije so bili in ostajajo ponosni na delo, opravljeno v vrstah OF (Republika, 17. 2. 1995).

Avtor poudarja, da so sokoli vse svoje sile posvetili osvobodilni borbi.

Po vojni zaradi tega organizacija ni bila ukinjena, temveč je zaradi splošnih pojavov dela na tem področju v bivši Jugoslaviji z vso svojo imovino in kadri leta 1945 vstopila v novo organizacijo telesne kulture.

Ta se je leto po tem razdelila na Športno zvezo in zvezo Partizan, kar ji odpira vse možnosti, da v pogojih polne osamosvojitve Republike

Slovenije ponovno nadaljuje svoje narodno koristno delo, če bodo to želje

in potrebe slovenske mladine. Zoran Polič svoj prispevek zaključil takole:
Zato, gospodje politiki, roke v stran od "svetlih tradicij pravega sokolstva". Herojstvo tisočev pripadnikov sokolske organizacije, ki so nesebično opravljali svoje naloge kot partizani ali aktivisti OF, ne more biti pokritje za vaše namere v reševanju današnjih strankarskih interesov. Te tradicije se lahko nadaljujejo le s strankarsko neopredeljeno mladino, ki ji bo pri srcu interes naroda in polna svoboda človeka (Republika, ibidem).

Nadaljnji medijski boj je dobil drugačno razsežnost v boju za dediščino sokolske organizacije. Bistveno pri vsem tem je, "katero od številnih sokolskih društev, ki so vzniknila v zadnjem času, se lahko poteguje za nasledstvo več kot sto trideset let stare organizacije?" (Slovenske novice, 20. 2. 1995, str. 19)

Sašo Lap je izjavil za zagrebški Globus, da je logično, da so pravni nasledniki predvojnih Sokolov prav njegovi SS. Matjaž Anžur, sedanji duhovni vodja slovenskih sokolskih društev, je poudaril, da Lapovi SS niso v nobeni povezavi s temi društvi ter da sokolska organizacija ne more in ne sme biti strankarska organizacija, saj je to osnovno načelo, ki ga je napisal že ustanovitelj dr. Miroslav Tyrš. Seveda je nesprejemljivo, da bi se ta organizacija ukvarjala z zaščito in obveščevalno dejavnostjo.

Anžurjevi trditvi se je pridružil tudi omenjeni Zoran Polič, ki je bil deležen številnih očitkov glede izključitve iz organizacije, kar je korektno pojasnil in zanikal, da naj bi bil Sokol nacionaliziran. Pravi, da je razumljivo, da hočejo mnogi dobiti svoje prostore, kar seveda ne gre kar čez noč. Sploh pa nasledniki tistih, ki so kolaborirali z okupatorjem - Sokolska legija, ne morejo govoriti o neki sokolski tradiciji (glej Slovenske novice, 20. 2. 1995, str. 19).

Sašo Lap je javnost seznanil, da so na pristojne organe že naslovili nekaj vlog za vrnitev po vojni nacionaliziranih nepremičnin, ki so bile last predvojnih Sokolov, saj so po njegovem SS legitimni nasledniki, ostale vloge pa bodo naslovili še v prihodnosti (glej Republika, 1. 3. 1995).

4. 2. 3 Zapleti okoli prve javne predstavitve društva Slovenski sokol - SS

Največ prahu in napetih pričakovanj je vzbudil napovedani dogodek, ki naj bi se zgodil na Ptuj 21.3.1995, kjer naj bi Slovenski sokol predstavil svoje "obleke" in imel prvo javno predstavitev društva z geslom Zdrav duh v zdravem telesu.

Sašo Lap je na novinarski konferenci 15. 2. 1995 dejal, da naj bi se do pomembnega dogodka ustanovila društva v vseh mestnih občinah ter poudaril, da je SS športno rekreacijsko društvo, njegov namen pa je nadaljevati s tradicijo sokolstva iz pred druge svetovne vojne in utrjevati nacionalno identiteto. Kot nasledniki telovadnega društva Sokol bodo poskušali pridobiti nazaj vse njegove objekte, ki so bili po vojni nacionalizirani in v katerih je delovalo Telovadno društvo Partizan. Slovenski sokoli bodo propagirali zdrav način življenja ter odvrčali mlade od kriminala in mamil. Po drugi strani bodo v okviru rekreacije tudi streljali na organiziranih streliščih. Na predvolilnih zborovanjih bodo poleg policije tudi sami ščitili člane stranke (glej Republika, 16. 2. 1995). Sašo Lap je med drugim povedal, da je Slovenski sokol registriran v skladu z zakonom o društvih, zaščito ima zapisano v statutu stranke, kar pa "zadeva

obveščevalno dejavnost SS, se bodo ukvarjali izključno z odkrivanjem vrinjevcev v SND" (Republika, ibidem).

Uniforme, ki naj bi jih nosili SS, so bile zelo problematične (šlo naj bi celo za "dobavo iz Amerike", Slovenske novice, 25. 2. 1995), še posebej ob zloglasni kratici imena - SS. Sašo Lap uniform ni želel pokazati pred uradno predstavitvijo. V medijih je začel krožiti znak Slovenskih sokolov, ki naj bi ga poslal neki disident iz Lapove stranke. Po Lapovem mnenju bi lahko bila to spet ena izmed "Jelinčevih ukan" (Dnevnik, 1. 3. 1995). Znak je močno spominjal na znak tretjega rajha, zaradi česar je SND protestirala, ker so diskreditirali njihovo telovadno društvo Slovenski sokol, saj so ga v časopisih prikazovali z nacističnimi simboli in še enkrat je padel sum na Zmaga Jelinčiča. Zato so SND predložili pravi grb Slovenskega sokola - SS, ki je bil tudi uradno registriran.

Stvari so se kopičile, razburjale javnost in čakale na dolgo napovedan dogodek 21. marca, kjer naj bi "slovenski mladci" med drugim svečano obljubili svojo poslušnost edino vodji. Sašo Lap je na novinarski konferenci javnost pomiril, da "dokler bom jaz predsednik stranke, bodo SS pod nadzorom in je odveč vsakršen strah pred njimi" (Dnevnik, 1. 3. 1995). Ivan Verzolak, ki je po prestopu iz Peršakove Demokratske stranke postal predsednik sveta in vodja poslanske skupine SND, je na novinarski konferenci 28. 2. 1995 povedal, da se SND zavzema zgolj za red, disciplino in pravno državo, zato ne razume napadov javnosti in medijev (glej Dnevnik, ibidem). Ivan Verzolak tudi ni soglašal "z napadi na njihovo stranko v obetih, saj po svojem parlamentarnem delu niso skrajneži, kot opozicijska stranka pa vedno opozarjajo na nepravilnosti v politiki in gospodarstvu" (Slovenec, 1. 3. 1995).

Anton Vidmar, vodja Slovenskih sokolov, je v bran sokolov dejal:

Takorekoè vsa javna obèila nas skušajo obtoževati, da po nacistiènem zgledu ustanavljamo bojne enote, in nam podtikajo celo nacistiène simbole, kar je navadno in umazano izzivanje, strah, da iz komunistiènega pepela raste nekaj novega. V resnici želimo obuditi Sokola, vseslovansko in slovensko gibanje, ki ne bo gojil vrhunskega športa, ampak med mladimi utrjeval zdrav duh v zdravem telesu, slovenski nacionalni ponos, samozavest in samospoštovanje, ki nas bodo rešili duhovne invalidnosti, ki nam jo je vcepljal internacionalni komunizem. Drži, gre za nacionalno in protikomunistièno gibanje, ki pa nima niè skupnega z umazanimi izzivanji, èeš da posnemamo nacistè in fašiste (Slovenske novice, 1. 3. 1995, str.4). Dolgo prièakovani dogodek, ki naj bi se zgodil 21. 3. 1995 na ptujskem gradu, je bil prestavljen. Odpadla je tudi formalna predstavitev športno - rekreacijskega društva Slovenski sokol. Pokrajinski muzej Ptuj, kamor sodi ptujski grad, je v zadnjem trenutku odpovedal gostoljubje, èeš da je grajsko dvorišèe namenjeno samo za kulturne prireditve. Sašo Lap je poudaril, "da gre za sila prozoren izgovor, še posebno, ker je znano, da je imel prav na tem dvorišèu svoj predvolilni politièni govor dr. Janez Drnovšek" (Delo, 21. 3. 1995). Mestna obèina Ptuj naj bi bila glavni krivec, da je dogodek odpadel oziroma je bil prestavljen na 26. marec, prav tako na Ptuju.

Zaèetni zapleti so verjetno pripomogli, da prireditev še zdaleè ni bila realizirana oziroma izpeljana tako, kot je bila naèrtovana in ni zadovoljila prièakovanj javnosti.

4. 2. 4 Prva javna predstavitev

26. 3. 1995 se je dolgo prièakovani spektakel vendarle zgodil. Prvotna lokacija se je s ptujskega gradu prestavila kar na rokometno igrišèe ptujskega stadiona. Prireditev je bila zelo slabo obiskana. Prisotnih je bilo trinajst uniformiranih sokolov (napovedovali so jih trideset), ki po podatkih oèividcev sploh niso imeli uniform v enakih barvah, "èeš da so jih prali z razliènimi pralnimi praški, je odvrnil eden od njih v civilu" (Republika, 27. 3. 1995). Obute so imeli okorne "pohodniške" (izjava Saša Lapa, Dnevnik, 27. 3. 1995) škornje, neustrezne za telovadbo, ki jo je zbrana množica prièakovala. Na glavi so imeli baskovske èepice, okrašene s sokolskim znakom. Najveè pozornosti so vsekakor sprožila sonèna oèala. Glede teh je Sašo Lap dejal: "Ozonska luknja je nevarna. Èe fantje dalj èasa stojijo na soncu, so ogrožene roženice" (Dnevnik, ibidem).

Kar malo komièno je izzvenelo vse skupaj. Mladci, ki v bistvu to sploh niso bili, atletske postave; ki naj bi jih imeli, so bile rahlo izkrivljene z neskritim trebušèkom, so pa zato baje stali ponosno in vzravnano s prsmi navzven.

Sašo Lap in Anton Vidmar, ki ga sokoli klièejo kar vodja, sta slavnostno nagovorila "kakšnih dvajset èlanov ali privrženecv stranke, pa tudi novinarjev, ki jih je bilo veè kot sokolov" (Dnevnik, 27. 3. 1995).

Prireditev ne bi bila prireditev, èe ne bi bilo pevskega zbora in godbe na pihala, ki pa žal ni znala zaigrati, na željo sokolov, borbene pesmi Naprej, zastave slave, v boj junaška kri. Potem, ko je Anton Vidmar sporoèil, da se uresnièujejo tiste sanje mladenièev, ki so jih sanjali na barikadah, in ko je zbrane opozoril, da so prièe "novega neustavljivega preporoda slovenskega naroda", ker "niè nas ne more ustaviti, kajti za nami je Slovenija, pred nami je Slovenija" (Dnevnik, 27. 3. 1995), so

razvili modro belo sokolsko zastavo, z znakom sokola na belem polju. Ko so uniformiranci odhajali z igrišča na tribune, kjer naj bi bili po pravilih pripravljeni odgovarjati na vprašanja, jim je sledil predsednik in med vrati v pozdrav "dvignil svojo pest" (Dnevnik, ibidem). Niso pokazali športnih veščin, niti tistih najosnovnejših, češ da jim je vse skazilo slabo vreme, sicer pa je bilo obljubljeno, da bodo telovadili v mesecu maju. Novinarji so ostali brez odgovorov, sokoli so jim povedali le, "da naj ne sprašujejo ničesar, ker vse diši po provokaciji" (Republika, 27. 3. 1995) in da se zelo veselijo paintballa, igre, kjer se dve strani obstreljujeta s kroglicami, napolnjenimi z barvo.

Dva metra visoki Anton Vidic, njihov vodja, je izrekel šokantne, grde besede, ki pa so bile na žalost del sokolskega besednjaka, le da so bile ponavadi "odete v lepšo obleko".

"Če se je nekdanji sokol boril proti nemurjem, se bo naš proti čifurjem" je razložil sokolski pogled na svet, s katerim misli privabiti slovensko mladino, "ta se je preveč počifurila. Preveč se posveča nočnemu življenju in trudili se bomo, da jo vrnemo k naravi" (Mladina, 28. 3. 1995). Torej naj bi se slovenski mladci odpovedali pijači in mamilom, kar bi nadomestili s skavtskim načinom življenja.

Na prireditvi so sodelovali tudi ostali možje slovenske desnice, čeprav v okrnjeni sestavi (Malenšek, Gros, Klep), ki so lahko ploskali predsedniku SND Sašu Lapu ter vodji SS Antonu Vidmarju, ki je med drugim dejal: "Danes odhajamo v boj brez orožja. Naše orožje je resnica, naš cilj pa pravica" (Delo, 27. 3. 1995). S tem naj bi Sokol vzbudil v Slovencih samozavest, pogum in vero. S Slovenijo za seboj, s Slovenijo v srcu in s Slovenijo pred seboj letijo sokoli, da ta dežela "ne bi postala severna

Sicilija ali rezervna Bosna" (Delo, ibidem). Vodja SS je na glas povedal: "Nacionalizem je za nas ljubezen do svojega naroda" (Delo, ibidem). Na tej kulturno - politično - športni prireditvi je Sašo Lap med drugim tudi dejal, "da bodo nadaljevali s tradicijo sokolstva iz 19. stoletja in okrcal komuniste, ki jim na vsakem koraku pod noge mečejo polena". Vodja Sokolov, Vidmar, pa ga je dopolnil in bi vse tiste, "ki jim takšna Slovenija ne ustreza, poslal na Balkan, in sicer brez povratne vozovnice" (Republika, 27. 3. 1995).

Minil je torej dogodek, prava medijska poslastica, ki je vsekakor napolnil, poživil, popestril, spremenil strani v časopisih. Sprožil je velik val olajšanja, saj se je izkazalo, da je z ekstremistično ideologijo utemeljeno društvo lahko kratko in malo klovnovsko, smešno, pravzaprav naravnost bedno v svoji provincialnosti. Dogodek je imel nedvoumno več kot politično konotacijo, V vsej svoji ponesrečenosti je jasno pokazal namero ustanoviteljev društva. Ikonografija Slovenskih sokolov, njihov izgled, poudarjena moška drža, skorajda bolesto tragikomična resnost v demonstriranju železne volje kaže na povsem enako simboliko kot pri raznih neonacističnih skupinah po Evropi in Ameriki. V vseh primerih gre za poudarjeno patriotsko noto, nacionalno identificiranost, glorifikacijo telesne moči, fetišizem uniforme in pripravljenost hiperdiscipliniranega podrejanja hierarhiji in poveljem. Predstavitve Slovenskih sokolov še zdaleč ni bila tisto, kar se je pričelo, bila je obupno slaba predstava, vendar pa prva take vrste, zato ne bi kazalo podcenjevati samega dogodka, ki se lahko v prihodnje pojavi v drugih podobah. Najprej so bile Gerlančeve neuniformirane "trojke", nato Lapovi "uniformiranci". Najhuje pri vsem tem pa je, da jih je "oblekla demokratična država". In tega nas je lahko strah (glej Štrajn, 1995:

Dnevnik, 3. 4.).

4. 2. 5 Dve sokolski noèi

Med javnimi predstavitvami Slovenskega sokola gre omeniti še dve tako imenovani Sokolski noèi, na katerih pa slovenski sokoli zopet niso pokazali nobenih telovadnih vešèin.

Prvo sreèanje je potekalo 12. 6. 1995 na stadionu Kovinarja v Mariboru, in sicer na odbojkarskem igrišèu. Evforija novinarjev se je polegla, zbranim, okoli šestdeset ljudi, je govoril Bojan Mikuliè, predsednik mariborskega odbora SS, "ki je med drugim zahteval tudi èimprejšnjo vrnitev po vojni odvzetih objektov Sokolu" (Delo, 13. 6. 1995). Število uniformiranih sokolov je ostalo isto kot na prvi javni predstavitvi (trinajst). Zopet so le prikorakali. Prireditve se je udeležil tudi Sašo Lap. Vse skupaj se je po konèani prireditvi zakljuèilo z veselico Sokolska noè.

Druga Sokolska noè je potekala z 18. na 19. avgust 1996 v Mariboru, na Teznem. Med njo in prvo Sokolsko noèjo je minilo veè kot leto, v medijih je vladalo zatišje, verjetno zaradi umiritve sokolov samih. Zbranim je tudi tu govoril Bojan Mikuluè, ki je ponovno zahteval èimprejšnjo vrnitev po vojni odvzetih objektov. Družabno sreèanje se tokrat ni konèalo mirno, prelevilo se je v množièen pretep, ki naj bi ga po Lapovih besedah povzroèili "prebivalci okoliških stanovanjskih blokov, ki so Neslovenci" (Delo, 20. 8. 1996), kar naj bi bila njihova reakcija na nedavno izdani plakat SND in društva Sokol v Krškem, "s katerim pozivajo vse Neslovence, ki ne spoštujejo tukajšnjih navad in obièajev, naj se iz Slovenije

odselijo" (Delo, ibidem). Srečanje je bilo tudi daleč od na začetku poudarjenega zdravega življenja, neuživanja alkohola, z rahlo zamudo je prispela celo policija. Zgodile so se buške, odrgnine, otekline.

4. 2. 6 Spori v stranki

V začetku leta 1995 so SND pestila precejšnja notranja trenja, kar se je pokazalo na prvi seji sveta po novi registraciji stranke 12. 2. 1995, ko je Marijan Poljšak predlagal čimprejšnji sklic strankinega izrednega kongresa, na katerem bi razrešili sedanje vodstvo in izvolili novo. Poljšak je svojo zahtevo utemeljil s slabim uspehom stranke na lokalnih volitvah decembra 1994 in možnimi nepravilnostmi pri finančnem poslovanju. Svet stranke se je postavil v bran Sašu Lapu (glej Delo, 13. 2. 1995). Spore je zanetil tudi vodja Slovenskih sokolov, Anton Vidmar, ki naj bi sodeloval z Janezom Janšo (po besedah ožjega vodstva SND), ter hotel izvesti "puč" v SND (konec aprila, začetek maja 1996). Želel je odstraniti Saša Lapa, Marjana Staniča, Iva Verzolaka, preostanek stranke pa "odpeljati k Janši kot predvolilno darilo" (Slovenske novice, 4. 5. 1996). Po besedah Vidmarjevih zagovornikov naj bi ta skušal popraviti napake prej omenjenih ljudi. Predsednik SND je potrdil, da so Vidmarja že suspendirali, saj naj bi grobo kršil določila strankinega statuta in Sašo Lap je v zvezi s tem dejal:

Med drugim je meni, čeprav to sploh ni res, Vidmar skušal celo podtakniti, da pogosto slabšalno govorim o Janši in SDS. Edino, kar sem res rekel, je to, da bi sprejetje Janševega večinskega volilnega zakona povzročilo tudžmanizacijo Slovenije. To pa konec koncev povsem drži. Kako pa Vidmar

lahko pojasni, zakaj se je brez vednosti in vsakršnega pooblastila SND na skrivaj srečeval s predstavniki Janševega SDS ter se z njimi dogovarjal o povezovanju? (Slovenske novice, ibidem)

Torej so bili v vodstvu SND pripravljeni, da je bil Vidmar vseskozi zgolj Janšev človek s posebno nalogo. Vidmar naj bi bil v preteklosti nekaj časa zaposlen kot voznik slovenskega veleposlanika na Hrvaškem, kar bi mu naj omogočil prejšnji predsednik SDS Jože Pušnik (glej Slovenske novice, ibidem).

Še preden pa so se pojavili spori v sami stranki SND, so se razhajale stranke slovenske desnice oziroma stranke, ki so se povezale v Nacionalno - socialno - liberalni blok. V začetku leta 1994 so se pojavljale govorice, da bo Narodna stranka zapustila slovensko desnico in se pridružila SDSS, ki pa so se izkazale za netočne. Slovensko desnico je zapustila Lapova SND (glej Slovenske novice, 22. 3. 1994), pa čeprav sta bila proti temu sam predsednik stranke in Marjan Stanič, ki nista mogla preglasiti članov sveta stranke, ki so menili, da "se SND utaplja v mešanski združbi Desnice in bi z nadaljnjim sodelovanjem ogrozila svojo prihodnost" ter tudi "posamezni nastopi Danijela Malenška" jim niso bili po godu (Slovenske novice, ibidem). Sašo Lap je na tiskovni konferenci pojasnil izstop s tezo, da je stranka v Slovenski desnici "izgubljala položaj in lastno identiteto". Poudaril je, da bi bilo za "SND koristneje ponovno združevanje vseh slovenskih nacionalistov, kot pa vztrajanje v SD, kjer stranka izginja" (Delo, 24. 3. 1994). Z izstopom iz Desnice pa bi naj bila povezana tudi sprememba v državnem zboru, saj bi naj mesto vodje poslanske skupine namesto Irene Oman zasedel Marijan Poljšak, predsednik Nacionalne stranke dela. Lap, Stanič in Poljšak naj bi namreč v skupini

preglasovali Omanovo in Braneta Eržena, ki sta že pred časom postala člana SDSS (glej Slovenske novice, 22. 3. 1994).

4. 3 PROGRAM SND TER BISTVENI PROGRAMSKI CILJI

V nadaljevanju predstavljamo program stranke SND, ki temelji na programu, sprejetem na prvem rednem kongresu 26. 6. 1993 v Mariboru. V njem gre predvsem za uresničevanje določenih načel in doseganje bistvenih programskih ciljev. Sledi predstavitev operativnega programa SND, ki je bil sprejet v času, ko je nastala stranka. Njegova ironija je, ugotavlja Lap, "da ni uresničena niti ena točka" (Sašo Lap, elektronska pošta, 9. 4. 1998).

4. 3. 1 Programski cilji

SND se v okviru statuta in programa zavzema za uresničevanje temeljnega cilja: DOBROBIT SLOVENSKEGA NARODA.

V povezavi s temeljnim ciljem se statut in program zavzemata tudi za:

- Republiko Slovenijo, ki mora postati država slovenskega naroda;
- popolnoma samostojno in neodvisno Republiko Slovenijo;
- ekonomsko močno in ekološko čisto Republiko Slovenijo;
- vojaško močno in varno Republiko Slovenijo;
- restavracijo in ohranitev narave in kulturne dediščine slovenskega naroda;

Ter za uresnièevanje naèel:

- naredimo to deželò spet slovensko;
- Slovenec bo na svoji zemlji svoj gospodar;
- Slovenijo Slovencem;
- slovenska družba mora biti socialno urejena;
- varna Slovenija.

Poleg tega se program in statut osredotoèata še na naslednje principe:

- združeni v loži organizirani komunistični udbomafiji odvzeti vse nakradeno premoženje in privilegije, dokončno deboljševizirati Slovenijo in vzpostaviti socialno državo Slovenijo (evropski model);
- restriktiven nov zakon o državljanstvu RS
- restriktivna zaposlovalna politika za tujce in izgon vseh ilegalcev;
- tujci (Neslovenci) ne smejo imeti pravice nakupa nepremičnin in v podjetjih ne morejo biti večinski lastniki (zakon o stvarnih pravicah tujcev na nepremičninah);
- begunska problematika (namestitev begunskih centrov na mejo s Hrvaško in strog nadzor nad njimi) (Panter, sept. 93: str. 7).

Na podlagi zgoraj navedenega in iz sprejetega programa gre predvsem za pet naèel, ki jih zagovarja Slovenska nacionalna desnica, v kateri je moèno prisotna nacionalistièna komponenta:

1. Naredimo to deželò spet slovensko.

Zakoni naj bi pomagali zašèititi slovenski narod s tem, da bi strogo nadzirali, kdo bi imel volilno pravico. Tujci naj bi imeli bistveno manj pravic kot državljanji, predvsem pri zaposlovanju. V državni upravi ne bi

smeli biti zaposleni, urediti bi se moral status begunca, pri èemer bi bila najboljša rešitev postavitve taborišè na mejo s Hrvaško in strog nadzor nad njimi.

2. Slovenec bo na svoji zemlji svoj gospod.

Šlo naj bi za sodelovanje pri zakonih o lastninjenju in reviziji divjega lastninjenja, za subvencioniranje predvsem družinskih kmetij. Ob podpori države naj bi se razvijalo drobno gospodarstvo. Posebej je pomembna predkupna pravica Slovencev pri nakupu gozdov in obdelovalne zemlje.

3. Slovenijo Slovincem.

Ker tujci (Neslovenci) nikakor ne smejo imeti pravice nakupa nepremiènin, v podjetjih tudi ne morejo biti veèinski lastniki. Pravice Slovencev iz zamejstva in emigracije naj se glede vlaganja in nakupov izenaèijo s pravicami slovenskih državljanov.

4. Slovenska družba mora biti socialno urejena.

Tu gre za socialno podporo, ki mora biti dovolj visoka za preživetje, za minimalne plaèe, minimalne pokojnine in osnovno zdravstveno varstvo, ki ga zagotavlja država, ter za prehrano šoloobveznih otrok.

5. Varna Slovenija.

Slovenija bi postala varna, èe bi bile izgnane vse "jugomafije", vsi "oboroženi jugopetokolonaši" ter ilegalci in èe bi zaprli meji s Hrvaško in Madžarsko za vse ilegalce in begunce. SND se v svojem programu zavzema tudi za pošteno in konkurenèno banèništvo ter za skrb za okolje (glej program SND, Operativni program SND ter Predvolilni program SND 1996).

4. 3. 2 Operativni program SND

Program je zanimiv ravno zaradi tega, ker - kot pravi Sašo Lap - ni uresničena niti ena sama točka. Po informacijah Saša Lapa (elektronska pošta, 9. 4. 1998) ta program vsebuje deset točk, medtem ko jih je dejansko možno izluščiti le šest, saj so ostale zgolj cilji in načela SND. Med izstopajoče zanimivosti nekako sodi način, na katerega bi SND dvignila rodno v Sloveniji, namreč po nemškem vzorcu: 2000 nemških mark za rojstvo otroka in univerzalni otroški dodatek.

Bistvene točke operativnega programa so naslednje:

1. Sekcija za nezaposlene Slovence, ki naj bi zagotavljala pomoč in skrbela za obveščanje.
2. Sekcija za upokojence.
3. Sekcija za ustanavljanje skladov za slovenske družine.
4. Sekcija za propagando, ki bi organizirala javna zborovanja, skrbela za propagandni material, za časopis Panter, za pridobivanje novih članov, pridobivanje podpisov za referendum o razveljavitvi na novo pridobljenih državljanstev. Sekcija naj bi dnevno reagirala na politične dogodke preko glavne tajnice stranke, preko sekretarja SPS ali direktno preko medijev (izvedba: podpredsednik 2).
5. Sekcija za nacionalno varnost (izvedba: podpredsednik 3).
6. Sekcija za povezovanje s Slovensko - nacionalno - socialno - liberalnim blokom (SNS LB) in ostalimi političnimi strankami (izvedba: podpredsednik 1).

Kot rečeno, do danes ni bila uresničena niti ena od navedenih točk. To nemara pove veliko o sami organiziranosti stranke SND ter tudi o vzrokih katastrofe na parlamentarnih volitvah leta 96, prav tako jih ni bilo opaziti na lanskih volitvah v državni zbor.

4. 3. 3 Predvolilni program SND

V predvolilnem programu so navedene obljube in naèerti SND, ki se v veliki meri pokrivajo s samim programom stranke, v nadaljevanju so povzete in citirane najbolj relevantne oziroma tiste, ki do sedaj še niso bile napisane:

1. "Ko se bo spreminjala Ustava, je potrebno najprej opredeliti Slovenijo kot državo slovenskega naroda in kot moderno nacionalno evropsko državo."
2. SND se v predvolilnem programu oznaèi kot "desna konzervativna stranka, ki zagovarja tradicionalne vrednote evropske civilizacije, kot so: delo, dom, družina, narod, red. Za razliko od leve, ki skrbi izključno za svoje ljudi, Desnica dela za vse Slovence".
3. Sprejetje akta v parlamentu, ki bo obsodil komunistični režim.
4. SND je "evropsko usmerjena stranka", ki se zavzema za vstop Slovenije v EU in NATO.
5. Boljša prihodnost slovenske mladine, zdrav naèin življenja (Slovenski sokol), krepitev patriotske zavesti.
6. Zašèita Slovencev po svetu in vzpodbujanje, naj se vrnejo v domovino.
7. "Z zakonom zašèititi slovenski jezik in uvedba 25 èrk abecede."
8. Vrnitev "protipravno pridobljenega premoženja", "odvzem neupravièenih privilegijev", "revizija privatizacij", zakljuèen proces denacionalizacije.
9. Uvedba "nove slovenske zastave, ker je sedanja ruska".

Èe bi bil uresnièen takšen predvolilni program, bi dr̄zavljani in dr̄zavljanke Republike Slovenije živelì v etnièno èisti dr̄zavi Sloveniji, ki bi bila povsem varna. Naša družba bi bila socialno urejena, pomagalo bi se mladim družinam, slovenski delavci bi živelì èloveka dostojno življenje, vsi Slovenci bi imeli dostop do študija na univerzi, kar bi zagotovila dr̄zava, sploh pa bi živelì v pravièni Sloveniji.

Kje je potemtakem vzrok za to, da je Slovenska nacionalna desnica na parlamentarnih volitvah leta 1996 zbrala pièlih 0,31% glasov, kar pomeni, da je le 3327 volivcev namenilo svoj glas SND, medtem ko je Liberalna stranka zbrala malo veè kot dvakrat toliko, in sicer 0,75% glasov vseh volivcev (7972 naklonjenih volivcev). Za ilustracijo podatek, da je LDS kot najuspešnejša stranka na volitvah 1996 zbrala 27,05% (Mladina, 3. 12. 1996, str. 3). Slovenska nacionalna stranka, kot zadnja stranka, ki ji je še uspelo priti v parlament, pa 3,22% glasov vseh volivcev (Mladina, ibidem). Tudi Poljšakova nacionalna stranka dela je dobila veè glasov od Lapove SND, in sicer 0,54% glasov, prav tako Komunistièna partija Slovenije Mareka Lenardièa, ki je prejela 0,47% glasov. Toliko jih je dobila tudi Republikanska zveza Slovenije Adolfa Štormana, Kršèansko - socialna unija pa 0,45% glasov.

Sašo Lap rezultata volitev sploh ni komentiral. Po njegovem gre za katastrofo, vendar ne za katastrofo le njegove stranke, temveè za "katastrofo vseh desetih manjših strank, ki so vse po vrsti dobile pod 1% glasov volivcev" (elektronska pošta, 9. 4. 1998).

Cilj Slovenske nacionalne desnice je leta 2004 priti na oblast, in to "brez kompromisov" (Sašo Lap, elektronska pošta, 9. 4. 1998), kar je po

dosedanjem razvoju dogodkov kaj malo verjetno.

Kljub raznovrstni literaturi, ki napoveduje vzpon desnice danes in v prihodnosti, se pojavljajo dvomi o izjavi Saša Lapa, ki pravi, da "èas za desno v Sloveniji šele prihaja. Lastninjenje se poèasi zakljuèuje. Novi lastniki bodo v glavnem, ali pa so že, postali bivša nomenklatura oblasti, sledi revizija lastninjenja in strm pohod na oblast" (elektronska pošta, 9. 4. 1998). Seveda pa bodo SND in njej podobne stranke morale postoriti še marsikaj, da bi se to res zgodilo.

5. ZAKLJUÈEK

Nazadnje bi podali bistvene ugotovitve prouèevanih pojavov, ki so skoraj zagotovo posledica procesa tranzicije in dogodkov, ki so temu sledili, saj so razmere v zaèetku devetdesetih let pripravile plodna tla za razvoj obravnavane desnice in radikalno desnih skupin. Krizni pogoji so potemtakem krivec za konstituiranje razliènih ekstremno desnih gibanj. Èe si pogledamo le preobrat mišljenja slovenske javnosti, ki je v osemdesetih letih razmišljala predvsem liberalno, èutiti ni bilo nikakršnih etniènih napetosti, po osamosvojitvi Slovenije pa so se stvari obrnile, saj se je dobršen del javnega mnenja identificiral z nacionalistiènimi, rasistiènimi in ksenofobiènimi stališèi, kar so jasno pokazale parlamentarne volitve leta 1992, ko je v parlament uspelo priti Slovenski nacionalni stranki Zmaga Jelinèièa.

Najpomembnejša "stvaritev", ki jo želimo še posebej izpostaviti, je ustanovitev rekreacijsko - športnega društva Slovenski sokol ali "Lapovih uniformirancev", paravojaških enot, ki so imele namen poèistiti z Neslovenci - Srbi, èefurji in tako v praksi uveljaviti geslo Slovenijo Slovencem. Simbolika Sokola je moèno spominjala na neofašistiène skupine. To je do sedaj edinstven primer v slovenskem prostoru.

Res je, da se je to dogajalo pred leti, vendar nikakor ne gre za zanemarljiv fenomen. Dopustiti moramo namreè možnost, da se ta pojav lahko ponovi, mogoèe ob naslednji družbeni ali socialni krizi, saj lahko na podlagi preuèevanega sklepamo, da obstaja jasna povezanost med gospodarskim položajem države, socialno varnostjo in statusom ter zadovoljstvom državljanov in odkritim manifestiranjem skrajne desniarske agresivnosti. V bistvu se sedaj, ko konèujemo tekst, stvari nekako ponavljajo, le tarèa napadov, vèasih so bili to èefurji, je drugaèna. Tarèa napadov so azilanti, naša država vre od ksenofobije in bolj ali manj jasno izraženega rasizma. Ne moremo reèi, da je na èelu politièna stranka, kot v primeru Slovenskega Sokola, temveè ljudje sami, predvsem prebivalci Šiške v bližini Doma za odstranjevanje tujcev. Vsekakor pa bi krivca za nastale težave lahko iskali v politiki oziroma v državi.

Slovenska nacionalna desnica se je zavzemala za tiste vrednote, ki so bile pri nas v èasu komunizma prepovedane (vendar pa so delo, dom, družino ponujali le Slovencem), zato se je Slovenski sokol tudi moèno boril proti komunizmu.

Za slovensko nacionalno desnico je znaèilen odkriti rasizem, velika ljubezen do naroda, kar se kaže že v nièolikokrat poudarjenem sovraštvu do èefurjev in ilegalcev. Èe jih ne bi bilo, bi živeli v varni Sloveniji.

Na èelu je nekakšen karizmatični voditelj, njihovi programi pa temeljijo bolj na besedici proti kot na besedici za.

Ker je bilo v komunizmu izražanje skrajno desniarskih stališè praktično nemogoèe, so bili nad politiko radikalne desnice, ko se je pojavila na zaèetku devetdesetih let, mnogi fascinirani in tako so teme, kot so politika izkljuèevanj in nestrpnosti, sovraštvu do vsega tujega, rasizem, nacionalizem, šovinizem in ksenofobija polnile naš politièni prostor.

Prvi, ki je prispeval k uveljavljanju radikalne desnice v družbi, je bil nedvomno Ivan Kramberger, ki so mu nato sledili še drugi skozi tekst omenjeni politiki. Najmoènejša politièna oseba na radikalni desnici je vsekakor Janez Janša, ki ga je Spomenka Hribar uvrstila v sam neofašizem (glej Rizman, 1998: 259). Vsi omenjeni politiki, s katerimi smo se sreèevali skozi tekst, odstopajo od meril konvencionalnega politika. Vsem pa je skupno to, da so izrabljali temo Neslovencev v politiène namene. Seveda pa ne temo Nemcev, Italijanov, temveè tistih, ki so prihajali s podroèja nekdanje Jugoslavije.

Radikalno desnico skupno oblikujejo desnièarska inteligenca, katoliška cerkev ter desnièarsko usmerjene politiène stranke in interesne skupine, za njo pa je znaèilna hiperprodukcija konfliktov, fascinacija obubožanega prebivalstva, kot tudi novopeèenih bogatašev ter seveda pravi boj za to, kaj pomeni biti Slovenec.

Èe bi torej naša država uspela doseèi in zadržati stabilno rast gospodarstva in dovolj moèno socialno varnost, èe ne bi prišlo do veèjih sistemskih sprememb, potem ni prièakovati ponovnih izbruhov desnega ekstremizma in tako je tudi v ostalih evropskih državah. Poslabšanje razmer pa lahko spodbudi pojave rasizma, nacionalizma, šovinizma in ksenofobije.

"Ekstremistiène stranke so tiste, ki razen šopka predvolilnih puhlic, nimajo ne konkretnih programov in predvsem ne sposobnih in izurjenih kadrov", je bilo napisano kmalu po volitvah v Državni zbor leta 1996 in objavljeno v èasniku Mladina, v èlanku Kdo je ekstremist. Kaj je

ekstremist (Fatalist Jakob, Mladina, 14. 1. 1997, str.15).

Sedaj, ko smo skozi tekst poskusili predstaviti stranko SND in tok dogodkov ter pojavov, ki so bolj ali manj povezani s to stranko, se poraja vprašanje, ali lahko ta strankarski projekt uvrstimo v področje političnega ekstremizma. Če se orientiramo na zgoraj navedene vrstice, bi temu lahko tudi pritrdili. Če si pogledamo neuresničen Operativni program stranke, polom na parlamentarnih in lokalnih volitvah, pomanjkanje ljudi, ki bi poleg Saša Lapa (njegovega štiriletnega parlamentarnega dela) ter Ivana Verzolaka, aktivno delovali na slovenskem političnem področju, tudi. Po drugi strani pa bi pojav Slovenskega sokola moral dati misliti. Res je, da je bil njegov "vzlet dokaj kilav". Kaj pa, če bi se stvari razvijale drugače in bi ta projekt popolnoma uspel in bi s takšnimi ali drugačnimi sredstvi že živeli v "etnično čisti" Sloveniji? Takšne stvari bi nas morale plašiti. In kljub temu da živimo v demokratični, pluralni, varni Sloveniji, bi to zahtevalo precejšen premislek. Tudi Slovenskega sokola je "oblekla demokratična država".

Sašo Lap, kot nekakšen začetek "novega vala drugačnih politikov", ki odstopa od meril uglajenega, konvencionalnega politika, vsekakor sodi v polje ekstremnega, kjer bi v preteklosti našli tudi "dobrega človeka iz Negove". To so politični fenomeni, ki jih pod svoje okrilje sprejme politični ekstremizem, ki ga obravnavamo kot funkcioniranje na ravni besede. Mislimo torej raven besede, ki pa se lahko kaj kmalu prekorači, sledijo dejanja in tudi najhujše: terorizem in nasilje, ki se ju vsi bojimo.

Politični ekstremizem je v demokratični Sloveniji skrajno košljivo vprašanje. Politične stranke se med sabo zelo radodarno obkladajo z obtožbami na ta račun. Eni so "prebarvani boljševiki, drugi so nevarni

fundamentalisti, tretji so brezèutni liberalci" (Fatalist Jakob, Mladina, 14. 1. 1997, str. 15).

Omeniti je potrebno, da je bilo ob parlamentarnih volitvah 1996, ko so se glasovi volivcev razcepili na dvoje, v obeh taborih veliko nervoze glede tega, kako se bosta odzvala Evropa in svet. Eni so hiteli drugim oèitati, da jih bodo opravljali na tujem in jih razglasili za ekstremiste. Ironija pa je, da so bila ta obtoževanja sprožena, še preden je kdorkoli zapisal eno samo besedico glede zgoraj omenjenega ekstremizma. Ko evropski analitiki pogledajo izide slovenskih volitev, je njihovo prvo vprašanje in edina skrb, ali bodo v vlado prišle tudi ekstremistiène stranke. Le kam sodijo ovaduške diskete, gromozanski pritisk na nacionalni manjšini, grožnje s stopanjem po prstih? Vse to nam da misliti. Ali so to nekakšna nepogrešljiva znamenja ekstremistiènih pršic? (glej Fatalist Jakob, ibidem)

In èisto za konec: 20. stoletje lahko imenujemo obdobje boja proti fašizmu. Letos mineva šestinpetdeset let, od kar je Evropa slavila vojaško zmago nad fašizmom, vendar fašizem še zdaleè ni bil premagan. "Zato 9. maja Evropejci mogu slaviti samo osloboðenje od fašizma ali ne i pobjedu nad njim" (Izbehljice za izbehljice v Moènik, 1995: 5).

O možnostih za vzpon skrajne desne politike in fašizaciji vladajoèe kulture govori Moènik v delu Koliko fašizma in pravi, da nas mora resnièno skrbeti, èe bi se ta dva pojava na takšen ali drugaèn naèn povezala. Èe bi fašizem kakorkoli prevzel oblast, bi zavladal rasizem, družbena razmerja bi temeljila na sovraštvu, nasilju in nezaupanju, kar bi se kazalo bodisi kot ksenofobija bodisi kot šovinizem. Nekako navajeni smo

živeti s fašizoidnimi učinki, poraja pa se vprašanje, kako ga zadržati v takem obsegu, ki je še znošen in kakšne stvari vse se morajo dogoditi, da bomo o fašizmu začeli razmišljati. Koliko čurjev, Bosancev, prišlekov morajo še pretepeti?

"V nasprotju z organiziranim fašizmom, ki zajame kakšno stranko, frakcijo ali vodilno skupino in proti kateremu se je mogoče bojevati s klasično politično metodologijo, je vsakdanji fašizem proteičen, nepriekovan, pogosto tudi naivno "nedolžen" in prihaja tako rekoč od srca" (Moènik, 1995: 13).

Spoj kulture in politike predstavlja podlago za možen vzpon fašizma, gre za spoj "spontane kulturne ideologije šolskega aparata in politične tehnologije, ki množice organizira v ljubezni do vodje" (Moènik, 1995: 21). Vsaka prvina zase ne zadostuje, zares delujejo šele skupaj. Fašizoidni učinki ta čas prihajajo od množičnega "razočaranja nad demokracijo" in od vladajoče kulture, ki se organizira okoli spontane estetske ideologije šolske književnosti. Prva sestavina spodbuja in krepi avtoritarne težnje v politiki, druga tem težnjam daje zunaj -politično verovanjsko oporo. Estetska ideologija sama na sebi ne bi bila fašizoidna, če ne bi kulturni establishment obvladovala "disidentska" ideološka fascinacija z oblastjo. Posamični fašizoidni učinki ne morejo pripeljati do resnega fašističnega gibanja, dokler ne pride do sistematične povezave med njimi (Moènik, 1995: 70 - 71).

6. SEZNAM LITERATURE:

Bobbio, Norberto (1995): Desnica in levica. Mala edicija ZPS 6/95, Ljubljana.

Balkovec, Cerar, Pogaènik, Vilfan, Zajc (1995): Državni zbor Republike Slovenije, DZ, Ljubljana, str. 60 - 62.

Èasopis Panter (1993): št. 1 in št. 2, april in september. Glasilo slovenske nacionalne stranke, Ljubljana.

Fatalist, Jakob (1997): "Kdo je ekstremist. Kaj je ekstremist." Mladina, 14. 1.

Gantar, Pavel (1993): "Premiki na slovenski desnici". Delo, 21. 8.

Grah, Matija (1996): "Socialdemokratska stranka Slovenije". Mladina, 22.10., str. 19.

Hazekamp, Jan Laurens in Popple, Keith (1997): Racism in Europe (A challenge for youth policy and youth work). University College London, str. 2 - 11.

Južniè, Stane (1981): Novejša zgodovina (Izbrana poglavja). FSPN, Ljubljana.

Korljan, Antiša (1996): "Za delo, dom, red, družino in narod (intervju s Sašom Lapom)". Republika, 18. 10.

Kropivnik, Samo (1996): Volilna geografija ter družbeni in ideološki profili sodobnih slovenskih politiènih strank. FDV, Ljubljana.

Kuzmanija, Tonè (1995): "Politièni ekstremizem pod Slovenci: SNS od tigrov do papirja". ÈKZ, Ljubljana, 176, str. 47 - 69.

Kuzmanija, Tonè A. (1999): Bitja s pol strešice (Slovenski rasizem, šovinizem in seksizem). Open Society Institute - Slovenia, Ljubljana.

Lukšič, Igor (1994): "(Ne) Strankarstvo na Slovenskem". Stranke in strankarstvo. Slovensko politološko društvo, Ljubljana, str. 23 - 32.

Mastnak, Tomaž (1992): Vzhodno od raja (Civilna družba pod komunizmom in po njem). Državna založba Slovenije, Ljubljana.

Miheljak, Vlado (1993): "Slovenija na poti k desnemu ekstremizmu". Republika, 30. 9. 1993.

Moènik, Rastko (1995): Extravagantia II: Koliko fašizma?. Studia Humanitatis. Minora, Ljubljana.

Operativni program stranke SND.

Predvolilni program SND (17. 9. 1996).

Program SND (26. 6.1993).

Ramet, Sabrina P. (1999): The radical right in Central and Eastern Europe since 1989. The Pennsylvania State University Press.

Rizman, Rudi (1998): "Radikalna desnica na Slovenskem". Teorija in praksa, 35, 2, str. 249 - 270.

Sever, Jani (1996): "Levi nacionalisti". Mladina, 8. 10.

Sever, Jani (1996): "Desni socialdemokrati". Mladina, 22.10.

Sruk, Vlado (1995): Leksikon politike. Založba obzorja Maribor.

Statut in program Liberalne stranke (1995).

Stranke in strankarstvo. Slovensko politološko društvo, Ljubljana, 1994.

Štrajn, Darko (1995): "Silno smešni sokoli". Dnevnik, 3. 4.

Švarc, Mladen A. (1993): "Levica in desnica v slovenski politiki". Društvo 2000, Āasnik za mišljenje, umetnost, kulturna in religiozna vprašanja, 67/68, str. 88 - 112.

Vidoviĉ, Stanislav (1992): "Desni ekstremizem na pohodu". Teorija in praksa, 29, 5 - 6, str. 551 - 559.

Williams, Christopher (1999): "Problems of transition and the rise of the radical right". The radical right in Central and Eastern Europe since 1989. The Pennsylvania State University Press, str. 29 - 47.

PRILOGA A: INTERVJU S SAŠOM LAPOM

Za konec našega proučevanja smo se (ponovno) pogovarjali s Sašom Lapom, ustanoviteljem in predsednikom stranke Slovenska nacionalna desnica in izvedeli, da se je predsedovanju odpovedal iz osebnih razlogov.

Trenutno je zaposlen kot svetovalec vlade pri Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Spoštovani Sašo Lap, ob zaključku diplomskega dela bi Vam radi postavili še nekaj najpomembnejših vprašanj o proučevani stranki Slovenska nacionalna desnica ter o stanju desnice nasploh na Slovenskem.

Najprej nas zanima, kakšno je stanje politične stranke Slovenska nacionalna desnica, saj je ne zasledimo nikjer več. Smo zamudili kakšen pomemben kongres stranke ali kakšne pomembne prelomnice oziroma premike? Ste, ja, saj od kongresa, to je skoraj tri leta, nisem več predsednik stranke. Na kongresu nisem kandidiral iz osebnih razlogov. Predsednik je Rudi Lesjak iz Ptuja. Preimenovali so se v Stranko slovenskih narodnjakov (SSN). Nisem član nobene stranke in ne plačujem nobene članarine. Torej ste se strankarski politiki sedaj za nekaj časa odpovedali. Kaj Vas je k temu pripeljalo? Ali lahko morda v prihodnosti pričakujemo ustanovitev kakšne nove stranke? Vam je blizu politika katerih slovenskih strank?

Kongres je bil julija 1998, torej sem bil predsednik 5 let, in sicer vse od junija 1993. Politika kot taka me sedaj ne zanima. Od vseh strank ima svetlo in veselo prihodnost Ljudska stranka, ki je vse potrebne etose že konzumirala in ne potrebuje raznih krščanskih okraskov. To je pesek v oči politično neukim. Poglejte, v Italiji so besedo krščansko vrgli iz stranke, ker to ne spada v politiko. Desna, ljudska stranka, je trdna desnica.

Kljub temu da pri stranki ne sodelujete več, kaj se ji po Vašem mnenju obeta v prihodnosti?

Kot poznam situacijo, vsem majhnim, izvenparlamentarnim strankam slabo kaže, enako našim "veselim planšarjem".

Torej se SND oziroma sedaj SSN slabo piše. Bodo po vašem vse te male

stranèice izginile, obdržale pa se bodo le velike in uveljavljene? Je mogoèe krivca iskati v pomanjkanju podmladka? Ste v letih vašega predsedovanja SND v stranki imeli mlad kader?

Bilo je veliko mladih. V nekem obdobju kar veèina èlanstva. A kaj, samo ideja v politiki ni dovolj. Vedno nam je manjkalo denarja, ki ga je za nas vseh pet let dobival Zmagò Jelinèè. Od dvanajstih poslancev sta na koncu ostala s Polonco Dobrajc sama, nesreèna, z velikim kupom neobdavèenih milijonov mark.

Kaj pa Vaši naèrti za prihodnost. Lahko prièakujemo ustanovitev nove stranke, prevetritev stare ali se boste zavzeli za kakšno novo politiko? Zaenkrat me zanima samo stroka.

Stroka, povezana z delom na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Ali imate v mislih kaj drugega?

Resno mislim, ko pravim stroka. Prava borba za naš narodni obstoj in ponos se bo prièela šele s formalnim vstopom Slovenije v EZ, ko se bo treba dnevno dokazovati kot Slovenec v evropskem kotlu. Osebno se tega ne bojim, a veliko (po naravi) omahljivcev bo treba v to še preprièati. Tukaj so še odprte naloge.

Zanima nas Vaš komentar zadnjih parlamentarnih volitev leta 2000, še posebej za SND, saj podatkov nismo našli!

Katastrofa za celo desnico, glavna krivca sta naveza Janša - Bajuk (v ozadju pa Cerkev).

V kakšnem smislu Cerkev? Mogoèe v podpiranju Janševe, vsekakor pa Peterletove politike? A je stranka pod novim imenom sploh kandidirala?

Ne, ni kandidirala.

Kaj pa pravite na slab volilni rezultat prejšnjih tako parlamentarnih kot tudi lokalnih volitev? Kdo so bili volivci vaše stranke?

Premalo dobrega kadra v stranki in skrajno nenaklonjeni mediji (spomnite se Javnega zavoda slovenske nacionalne TV).

Na kakšen način bi lahko v stranko pripeljali novi kader? Ali obstaja možnost, da so nekako ostali pri Jelinčiču ali pa so se preprosto razpršili po drugih strankah, ki so nastale iz Jelinčičeve (na primer Poljšakova stranka)?

Kdo je po vašem volil za vas, so bili to ljudje, ki ljubijo slovenski narod ali delavci, brezposelni?

Volivci naše usmeritve so se pomešali med ostale stranke in ko bo čas dozorel, bo desnica izšla močna kot zmagovalka brez pomoči tistih, ki so nekaj časa na desni, nekaj časa na levi, največkrat pa nikjer.

Zakaj celoten projekt, od povezave v Nacionalno - socialno - liberalni blok oziroma v Slovensko desnico pa tja do ustanovitve društva Slovenski sokol ni uspel?

Kdo lahko reče, da projekt desnice ni uspel?! Nasprotno. Sredi devetdesetih let smo pokazali, kako se to zares dela, ne malo desno, malo po sredi oziroma nikjer.

Mogoče se nisem dobro izrazila. V začetku devetdesetih let ste pravzaprav prevetrili slovenski politični prostor, nakazali nekaj povsem novega oziroma dosledno izpeljali neke vrste začetno Jelinčičevo politiko. Zakaj ni šla stvar naprej, ampak je obstala oziroma konec devetdesetih celo poniknila? Posebej me zanima Slovenski sokol, kot prva in edina paravojaška organizacija pri nas. Se bo nekoč ponovno pojavila?

Društvo SS še živi in ko bo čas za to, bo ponovno poletel, takrat precej

višje, kjer se bolje vidi,... SS je dokaz, kako se da komuniste peljati na led in jih razkrinkati pred javnostjo ter jim dokazati, da so bili navadni prevaranti, ki so vse, kar so dobili v roke, uničili, tako tudi SS leta 1941. Kot veste, so ga po 2. svetovni vojni preprosto prepovedali. Eisto na kratko: ali lahko primerjate desnico vèasih, med leti 1993 - 1996, ko ste bili najbolj dejavni, z desnico danes?

Prave desnice danes v Sloveniji ni, so pa neki ostanki, poskriti v najmanj štirih strankah, kar bi bilo z moèno idejo, jeklenim vodjem in jasnim programom možno združiti. Kdo bo to storil v naslednjih petih letih? Imate mogoèe koga v mislih in katere so te stranke?

Ko bo pri nas zdravi, ne tisti nakradeni denar, ki se vraèa sedaj legalno v domovino, zaèutil, kdo mu resnièno želi dobro, bo desnica postala moèna, pomembna in tudi nevarna.

Kaj pa desnica okoli Janše in stranke slovenske pomladi?

Janša nikoli ni bil, ni in ne bo, ker ne more (in noèe) biti desnica. Je avtentièni levièar, pomladni blok si je pa izmislil le zato, da se mu ni bilo treba opredeliti levo -desno. Razumete?

Pa vendar je Rudi Rizman Janšo oznaèil kot najmoènejšo politièno osebo na radikalni desnici v Sloveniji. Jani Sever ga je postavil ob bok Jorgu Haiderju. Na shodu desnice leta 1993 v Križankah se je na transparentih najveèkrat pojavljalo njegovo ime kot alternativa Vam za možnega voditelja desnice. To torej ne drži?

Zakaj Janšo nekateri tako vztrajno hoèejo na desni? Veste, koliko èasa sem bil v politiki, da vem, na katerega mnenje lahko kaj dam in takoj lahko sondiram politièno željo ali hotenje, kam bi kdo koga dal ali rad videl.

Leta 1993 smo bili kot desnica najmoènejši in zato nas je bilo treba

razbiti na prafaktorje. V Križankah, septembra 1993, smo sprejeli Memorandum slovenske desnice, ki je imel enajst točk in do danes ni uveljavljena niti ena (1)!!! Celo Diklièeva iz Žirov nas je ustavljala (Ustavite desnico).

Desno je tudi èisto, v historiènem smislu tistega, ki desnico poseblja. Janša je vojak. Volivci se ga spominjajo in se ga bodo vedno po dveh stvareh: po dobljeni vojni 1991 in po veèinskem volilnem sistemu. Do tukaj vse v redu. Kaj pa sedaj? Nima idej, nam jih je kar nekaj pokradel in njegovi vrinjenci v naših vrstah so mu pri tem izdatno pomagali, za kar so bili pozneje tudi nagrajeni. Potrebno si bo izmisliti nekaj novega, ampak z drugimi ljudmi. Gre za verodostojnost in preprièljivost.

Je torej nemogoèe govoriti o Janši kot voditelju slovenske desnice?

Neumnost.

Kaj je bilo desno nekoè in kaj danes?

Popolnoma isto, desnica je zagovornik kapitala in naroda.

Ali je po Vašem mnenju možno ustanoviti sedaj ali v bližnji prihodnosti podoben blok, kot ste ga leta 1993 tri stranke: Slovenska nacionalna desnica, Liberalna stranka in Narodna stranka?

Mislim, da v bližnji prihodnosti, žal ne.

Kakšen je bil medsebojni odnos teh treh strank?

Profesionalen in tekmovalen.

Tekmovalen v smislu ena proti drugi? A ni bil namen povezave ravno v tem, da nastopite združeno proti ostalim?

Združeni že formalno, a s svojimi programi. In boj za premoè se vedno zaèenja že pred združevanjem.

Zakaj je vaša stranka pravzaprav izstopila iz tega bloka?

Ker smo izgubljali identiteto, ker smo bili "nekolikanj, malèek bi rekel

Poljšak", samovšeèni parlamentarci.

Na zaèetku delovanja je Slovenska desnica imela ogromno naèrtov - tako majhnih, kot velikih, nato je vse zastalo, kmalu je zaèela pokati po šivih. Èemu?

Gros - Malenškovi liberalci so marsikaj delali po svoje, narodnjaki pa so preveè intelektualno komplicirali preproste stvari in komplicirane poenostavljali. Najpomembneje pa je bilo, da so razni vrinjenci, t.i. krti, pili kri ustvarjalnim silam in jih notranje slabili. Na koncu je koalicija razpadla na tri nepomembne stranke.

Kaj pa odnos stranke do Cerkev in države!

Vedno na visokem, spoštljivem tronu. Obe sta veèni.

Omenili ste, da je tudi Cerkev kriva za slab rezultat stranke SND na volitvah?

Oèitno se nisva razumela. SND leta 2000 na volitvah ni sodelovala, ker preprosto njeni voditelji niso administrativno pripravili kandidatnih list. Źalostno?! Je pa Cerkev "zasluŹna" za razbijanje desnice, ker je najprej izsilila zdruŹevanje, a Źe na zdruŹitvenem kongresu je bilo jasno (beri, ker ni zmagal Peterle), da bosta v kratkem dve stranki.

Bi danes lahko uspel podoben projekt - vèasih Slovenski sokol, naperjen proti èefurjem, - danes vsesplošen strah pred azilanti in sovraštvo do "prišlekov"? Lahko išèemo kakšne podobnosti in skupne toèke?

Mislím, da ne. Stvar bo aktualna, ko bodo manj razviti Evropejci pošiljali konvoje lenuhov na jug (v Slovenijo) na manj plaèana dela (prost pretok ljudi).

Skupne toèke lahko išèemo, a jih verjetno nobeden ne bo. Za kaj takega, je treba imeti "jajca".

Kakšen je Vaš odnos do azilantov in statusa prišlekov od Āfurjev do beguncev?

Tak, kot je bil.

Se je morda Vaš odnos do statusa državljanstva kaj spremenil?

Vsi vlaki na to temo so pripeljali z juga in se ustavili "u Jesenicama".

V mislih sem imela sporni 40. Ālen Zakona o državljanstvu, odvzem državljanstev tistim, ki so ga dobili po tem Ālenu in zbiranje podpisov za referendum na vašo pobudo in pobudo poslanca Marijana Poljšaka? Gledate na to sedaj kaj drugaĀe?

Za nazaj, Āisto niĀ drugaĀe. Mi smo samo izvedli tisto, kar smo pred volitvami 1992 obljubili: referendum za odvzem tistih državljanstev, pridobljenih na osnovi 40. Ālena. Torej ni rešitve z odvzemom državljanstev, kar so nam povedali volivci, ampak bo potrebno "naštudirati" drugo rešitev.

Āe skleneva, po vašem prave desnice v Sloveniji ni veĀ, izginila je takrat, ko ste se s prizorišĀa umaknili Vi oziroma blok treh strank?

Še vedno sem prepriĀan, da nas je ne samo v Sloveniji, ampak na svetu, le nekaj še živih desniĀarjev (Le Pen, Haider, Pinoche, Podobnik,..) Pri nas je paĀ levica tako premoĀno zmagala, da bo desnica potrebovala naslednjih pet let, da se pobere. To so dejstva. Lahko pa si laĀemo in prikazujemo, da je ne vem katera opcija Źe, celo zmagala !? Kakšna moĀna analiza.

Se torej desnici v svetu slabo piše? Bodo predvsem boljši Āasi za desnico ali zgolj za politiĀno sredino ali pa bodo razlike med desnico in levico popolnoma poniknile in razlikovanja ne bo veĀ?

Razlike bodo vedno. Kako se jim bo reklo Āez 50 let niti ni pomembno, saj se strinjate?

Najlepša hvala za pogovor!

Hvala tudi vam.

PRILOGA B: Intervju z Danijelom Malenškom

Pogovarjali smo se tudi z Danijelom Malenškom, članom in glavnim tajnikom Liberalne stranke, ki je bil hkrati tajnik Nacionalno - socialno - liberalnega bloka oziroma bloka Slovenske desnice, ko je ta deloval.

Že od nekdanje član Liberalne stranke, opravljali ste delo glavnega tajnika stranke kot tudi tajnika Slovenske desnice, v katero se je leta 1993 vaša stranka povezala s SND in Narodno stranko. Kot vemo, je ta blok kmalu razpadel. Zakaj?

Namen bloka je bil organizirati zmerno desno sredinsko stranko in pomagati k razčiščenju pojmov (levica, desnica) v slovenskem političnem prostoru.

Vrh skupnega dela se je pokazal na zborovanju Slovenske desnice 1993 v Križankah in do takrat smo tudi lepo in složno delali. Ko pa so druge stranke, zlasti vodilni klerikalci in vodilni komunisti opazile, da se bo s pojavom Slovenske desnice ta prostor razčistil, so z vsemi sredstvi in na različne načine začeli ta blok razbijati. Ta se je res razpustil, tako da je SND izstopila iz bloka. V letu 1993 smo se povezali, da dosežemo uspeh na lokalnih volitvah, medtem ko je SND nasedla na pritiske, da lahko uspejo sami kot desnica. Oni so premalo dojemali pomen tega dogajanja in so žalostno propadli. Šlo je vsekakor za globlji projekt, pojav moramo oceniti drugače, ne tako, da je potem LS ostala sama, da je SND končala, kot je končala in da je šla Narodna stranka Slovenije k socialdemokratom. Naši nasprotniki so dobro razumeli naš cilj.

SND je torej izstopila iz bloka, ker so vodilni mislili, da lahko stvari postorijo sami?

Toèno tako. Mislili so, da lahko sami nekaj pomenijo, a niso vedeli, da je to iluzija, da lahko le skupaj kaj naredimo, pa še to le takrat, èe bi na svojo stran pridobili zmerne, konzervativne desne volivce, predvsem pa, èe bi dobili primerne voditelja.

Je bil potemtakem Janez Janša najprimernejši voditelj?

Vodenje smo ponudili Janezu Janši, ki je to energieòno odklonil in rovaril zoper nas, saj smo hoteli ugotoviti, èigav je (èe je narodno in konzervativno naravnano socialdemokrat, potem ni nobenega razloga, da ne prevzame novo nastajajoèe stranke slovenske desnice, ki bi to tudi zares bila). To je odklonil, ker je paè levièar, komunist. Vodenje smo ponudili tudi Marjanu Podobniku, ki ga ni èisto odklonil, ampak se je obnašal dvoumno. V tem èasu pa smo bili izpostavljeni tako velikim pritiskom, da se je ta blok razbil. Mislim, da je SND precenila svoje moèi, saj je imela poslance, mi pa ne. Mislili so, da lahko sami odigrajo to vlogo, kar se je izkazalo za iluzijo. Oni so šli takrat malo v skrajno desno in so potem žalostno propadli. Torej je naš poskus skupnega nastopa z namenom oblikovanja ene zmerno desno sredinske stranke tudi žalostno propadel. Narodni demokrati so se kolektivno vèlanili v SDS, kar je bil velik Janšev uspeh, saj je na ta naèin uspel unièiti novo nastajajoèi desni blok, kar je bil njegov strateški cilj.

Kljub vsemu pa bi mu zaupali vodenje Slovenske desnice?

Ne, èe bi bil on pošten, bi ga prevzel. V tem primeru se ni mogel veè izvleèi, kot se je v primeru Demos kluba in Narodnih demokratov, temveè je desnico razbil. Mi smo mu vodstvo ponujali, ker smo upali, da je vendarle pošten politik. Èe ni in èe noèe biti vodja desnice, potem je komunist, sicer malo bolj desne naravnosti. Ko pa gre zares, je pa stranka vedno na levi, èeprav so v njej nasprotja. Sedaj poskuša iti na desno, a je svoj

trenutek zamudil. Nisem obseden z nezaupanjem do Janše, sam ga vseskozi opazujem kot politični pojav.

Dejali ste, da se Janša pomika na desno. Lahko postane voditelj desnice danes?

Janša je nesreča slovenskega naroda, največja politična prevara v slovenski politični zgodovini. Mi smo mu ponujali Demos klub, Narodne demokrate in Slovensko desnico. Hoteli smo razbiti njegovo karizmo in dokazati, da on ni to, za kar so ga naredili komunisti z namenom mobilizacije slovenskega nacionalnega naboja. Škodo pa je naredil zato, ker je preprečil nastanek neokonzervativne stranke, ki bi se lahko enakovredno merila z LDS in ZLSD.

So stranke slovenske pomladi naša desnica?

Pomlad je ključna točka politične goljufije. Mi smo hoteli, da se politični prostor normalizira, da se ugotovi, kdo je kdo in kam spada, Janša pa je hotel govoriti o pomladi, a pomlad ne pomeni nič. Pomlad je ekselentna prevara, da se ni treba opredeliti.

Ali lahko potemtakem sploh govorimo v Sloveniji o desnici?

Lani so strateško uničevali desnico, politiko je diktiral Janša ob podpori komunistov, vsem pa gre za to, da v Sloveniji ne bi imeli normalne, evropsko primerljive desnice. Ljudska stranka bi se lahko imenovala slovenska desnica. Pri nas še ni desnice, pač pa nastaja tako desnica kot levica, kot liberalni prostor, vse tri opcije pa bodo organizirali bivši komunisti. Te bodo potem absorbirale druge, ki niso uspele same. To se že tudi dogaja (na primer LDS se že v prečiščuje desno, prav tako ZLSD, levica pa postajajo pač reveži - postajajo marginalni in ne bodo nič pomenili, na primer SDS ne bo nič pomenila, ampak bo propadla). Mislim, da

bodo komunisti uspešno zaključili preobrazbo, tako da bodo vsi trije politični prostori pokriti po njihovi zamisli. Organizirali bodo desnico in se preimenovali, vsi raznovrstni motenci, ne bodo razumeli zakaj gre in bodo politično nepomembni.

Kdaj bi se naj to zgodilo?

Važno je, ali bomo in kdaj bomo prišli v Evropo. Če bomo, bodo stvari transparentne z današnjim razumevanjem evropske desnice, levice in liberalizma. V evropskem in tudi svetovnem merilu, se te stvari ne kažejo več tako ostro, kot so se do večeraj, na primer triumf konzervativnih idej z levim pridihom, kar obeležujejo s pojmom tretja pot (Blair, Clinton, Schroeder). V resnici pa je zmagal konzervativizem, se pravi, ustvarjalnost je zmagala. Z delitvijo družba ne funkcionira. Če ne ustvarjaš, se vse prej ko slej konča.

Vrniva se v leto 1993. Omenili ste, da naj bi tudi klerikalizem pomagal uničiti vaš desni blok. Če govoriva konkretno, kdo se vas je ustrašil? Za takšno stanje je odgovoren predsednik SKD Lojze Peterle in njegovi strankarski somišljeniki. Oni so takrat paktirali s komunisti, tako kot vedno klerikalizem paktira s komunizmom, kadar se mu to splača in so tudi takrat šli v vlado z LDS, komunisti in socialdemokrati (druga Drnovškova vlada) ter seveda niso dovolili, da bi nekdo ogrožal tipično klerikalno politiko s tem, da bi organiziral neko normalno desno sredinsko politično opcijo, kamor bi odšlo tudi veliko volivcev krščanske demokracije, ki je takrat ravnala klerikalno (dvoletno, v skladu s svojimi pragmatičnimi interesi). Podobno velja tudi za socialdemokrate, ki so šli v vlado. Ne gre pozabiti, da se vse to ni dogajalo kar tako, temveč v letu 1993, po propadu Demosa, po izgubi volivnih pozicij teh novonastalih strank in leto dni pred lokalnimi volitvami.

Ustaviva se pri volitvah, kako komentirate uspeh oziroma neuspeh, predvsem Liberalne stranke in ostalih manjših strank na dosedanjih volitvah?

Glejte, LS je bila edina stranka, ki je nastala mimo in proti volji prejšnjega režima, ampak mi smo se prvi zavedeli, zakaj gre in smo komuniste pometali iz stranke. V takratnem obdobju prehoda sploh ni bilo mogoče, da bi opozicija avtentično nastopila, ker je bilo kaznivo dejanje. Skratka, aktualni komunisti, kot tudi tisti, ki jih je KP izključila, so organizirali politično življenje, razen LS, zato so bili tudi vedno jezni na nas, ker smo razmišljali vnaprej in bili iniciatorji oblikovanja desno sredinske neokonzervativne stranke.

Sedaj sva se oddaljila od vprašanja. Ostaniva pri rezultatu na volitvah. Ta je absolutno slab (manjše stranke, ki ne dosežejo niti en odstotek). To je zelo enostavna razlaga. Stanje duha po petdesetih letih je takšno, kot je in ljudje ne vedo, kaj je levo, kaj desno in kaj je liberalno ter za kaj sploh gre. Deset let nazaj smo bili še vsi popolni politični analfabeti v smislu normalnega razumevanja političnih dogodkov. Ljudje pa razmišljamo na nek način še po inerciji in dolgo traja preden spoznamo, da je lahko tudi drugače. Druga stvar sta moč in aparat tistih, ki te procese vodijo, saj je popolnoma jasno, da majhne stranke, torej tiste, ki nimajo ne medijev, ne denarja, ne podpore, pa ne morejo uspeti. Tretji razlog pa je ontološke narave. Ljudje zmeraj podzavestno sledijo tistemu, za katerega verjamejo, da je močnejši.

Mislite, da lahko vaša stranka uspe na naslednjih volitvah sama ali pa v

povezavi s kakšno sorodno stranko?

Kot stranka smo še vedno živi, imamo še zmeraj svoje prostore, nekaj aktivistov in nekaj denarja. Lani smo bili edini sposobni organizirati koalicijsko izvenparlamentarnih strank Koalicija za boljšo Slovenijo. Nekaj smo torej naredili, čeprav se volitev nismo udeležili, ker so drugi prah dvignili in ker nismo hoteli biti deležni očitkov, da smo komu ukradli volivce. Vedeli smo, da praga ne bomo dosegli, zato nismo šli na volitve.

S katerimi strankami ste se povezali v koalicijsko?

S Stranko slovenskih narodnjakov, Stranko enakopravnih dežel in Deželno stranko Štajerske.

Je koalicijska razpadla ali pa jo lahko pričakujemo na volitvah 2004?

Koalicijska ni razpadla, vendar za naslednje volitve še ne vemo, morda bo kako drugače.

Kdo so vaši volivci?

Zadnja leta smo imeli pri vseh meritvah moč, tudi na volitvah, vedno okoli en odstotek glasov. Na lokalnih volitvah smo v Ljubljani zbrali celo 1,6 odstotka, kar je zelo lep uspeh. Naši volivci so tisti najbolj pravoverni liberalci, ki nas volijo kljub temu da vedo, da si pri nas ne morejo sedaj nič obetati. Ta odstotek vedno imamo. Pokazalo se je, da je to pač premalo, bomo pa videli, kako bo naprej. Nikoli nismo skrivali naklonjenosti za sodelovanje z Ljudsko stranko, tudi sedaj ne, čeprav vedno bolj vidimo, da je večina teh strank zaradi pragmatičnih razlogov prisiljena v različne kompromise, ki jih mi liberalci ne odobravamo. Kljub vsemu se nam zdi najbližja SLS + SKD Slovenska ljudska stranka, podpirali smo njuno združitve, seveda pa je Janša uspelo razbiti ta blok v veliko veselje komunistom in njegovo katastrofo, saj bo tudi sam slabo končal in bo izginil s političnega prizorišča. Janša je pokazal svojo barvo, šel bo

h komunistom, tja, od koder je prišel, ali pa bo poskušal formirati kakšno desno ljudsko stranko, vendar sedaj ne more veè nikogar speljati na led, saj bodo konzervativni volivci definitivno šli v Novo Slovenijo ali SLS + SKD. Skratka, Janša je politièni prevarant in seveda poraženec. Strateško je naredil ogromno škode, saj je razdiral naš blok v letu 1993, pomagal mu je tudi Peterle. Skupaj sta prepreèila zmerno desno sredinsko stranko, v kateri bi bilo marsikaj drugaèe, kot sta delala onadva. Nas so v preteklosti naèrtno unièevali. Naši volivci so bili pretežno obrtniki, ki so seveda ranljivi. Izgubili so javna naroèila, in tudi to so odgovori, zakaj so te stranke propadle ter zakaj nimajo perspektive.

Še vedno ste èlan LS. Kakšno je stanje stranke danes?

Še vedno sem glavni tajnik Liberalne stranke, ki se je pred kratkim preimenovala v Socialno liberalno stranko, saj smo mnenja, da je liberalizem, ki smo mu prièa s strani liberalnih demokratov pregrob in da je premalo poudarka na socialnem elementu tržnega gospodarstva. Ves èas našega delovanja smo oblikovali liberalni prostor z namenom, da bi prepreèili, da se ga polastijo liberalci, ki to niso in prav zaradi tega naš trud nadaljujemo in smo naše ime dopolnili s socialno komponento. Želimo imeti namreè poudarek na socialno tržnem, ne pa na liberalistièno politiènem modelu.

Kaj sta po preprièanju Socialno liberalne stranke desnica in levica ter na kateri politièni pol se uvršèate?

Razvili smo izvirno doktrino, da v razmerah preobrazbe slovenskega politiènega prostora in našega okolja sploh klasièni pojmi levica in desnice ne ustrezajo, ker je naša družba še vedno nenormalna. Zaradi tega smo se tudi povezali s SND in delom Narodnih demokratov ter z njimi

oblikovali blok Slovenske desnice, da bi zaostri vprašanje, kaj je levo, kaj je desno, kdo je sredina. To je bil tudi odgovor, da bi se levica in desnica ne polašali ljudje, ki to niso. Postavili smo izvirni kriterij, in sicer: rekli smo, da je levica tista, ki deli, desnica pa tista, ki ustvarja. Po tem prepoznamo v resnici naravnost politične opcije, ne glede na to, kako se imenuje in kaj o sebi misli, da je. Liberalna stranka pa je zmeraj samo LS, kar pomeni, da je sredina. V klasičnem političnem prostoru vedno opravlja vlogo korektiva levica in desnica, doseči skuša vlogo uravnoteženega prostora in njegovo razpiranje (preprečuje enoumje - levo ali desno). Zato smo zainteresirani, da se ugotovi, kaj je levo in kaj desno in to so bili motivi, da smo se povezovali z narodnjaško družbo. SND je ustanovila Slovenski sokol, ki se je boril proti čefurjem. Kaj bi dejali o tem? Danes imamo podoben problem, to so azilanti. Gre tu za podobnosti?

Mi, liberalci, smo bili vedno napredni narodnjaki, nikoli ne ksenofobi, ne ultra nacionalistični desničarji, nikoli preganjalci ljudi drugih narodov ali ver ter smo se pri tem držali svojih načel in smo tako tudi postopali. Seveda pa smo energično branili pravico Slovencev do svoje države, do svoje narodnosti.

Nacionalna komponenta je torej prevladala?

Absolutno, zato smo se tudi povezovali z narodnjaki (Narodna Stranka in Lapovci), nismo pa se nikoli solidarizirali s temi ekstremnimi stališči, ki so potem na žalost začela prevladovati pri SND, ker smo mislili, da se to na takšen način ne rešuje, temveč da je treba biti odločen in dostojanstven, ne pa ozkosrčen. Zato nismo nikoli odobraval ostrine, ki so jo začeli v Lapovi stranki kazati do čefurjev. Ta pojem je uvedel Zmago Jelinčič, ki je na ta način poceni prišel do volilnih simpatij in to je

ena od njegovih prevar, saj sedaj hodi v goste k tem èefurjem in se jim prilizuje. Kar se tièe konkretno Slovenskega sokola, smo mi to obravnavali, a iz drugih razlogov, kot je to Lap poèel. Mislili smo, da èe nekdo ustanovi Sokole, s tem poseže v pravno kontinuiteto predvojnih Sokolov in lahko v njihovem imenu sproži denacionalizacijske zahteve za njihovo imetje.

Lap se je pomaknil skrajno desno. Je njegova stranka pomembna?

Lap je, ne da bi se zavedel ali pa se je morda, ne vem, razbremenil SLS in SKD oèitka skrajnega desnièarstva, ker je to vlogo prevzel on in je s tem prispeval k lepši podobi slovenskega politiènega prostora, saj je dobil 0,2 odstotka na volitvah. Se pravi, da je skrajnih desnièarjev, ksenofobov 0,2 odstotka. In v tem kontekstu je njegova vloga pozitivna, ker je preprièil, da bi porinili SLS in SKD v skrajno desno, kar so nekateri hoteli. Podobno vlogo, marginalno, ampak pomembno v tem kontekstu za analitike, opravlja KPS Mareka Lenardièa, ki je tudi dobil 0,2 odstotka.

On s tem podpira nezavedno ZLSD, ki pravi, saj mi nismo skrajni levièarji, Marek je. V tej luèi je treba gledati strukturo politiènega prostora.

Deželne stranke ali stranke nekih prehodnih interesov pa nimajo nobene strateške teže.

Lahko ekstremistiène stranke (Lap, Lenardiè) uspejo ali bodo izginile?

Veste, to je vprašanje širšega procesa, odvisno od tega, kako se odvijajo druge stvari. Ko je prišlo do konflikta v Jugoslaviji, je bila narodnost moèan mobilizacijski naboj, potem pa je ta naboj padel. Èe bo, kadar bo, prišlo do kakšnih velikih pretresov, lahko majhne marginalne, radikalne stranke pridobijo težo. Primer iz zgodovine: komunisti, nacisti, fašisti so prišli na vrh v razmerah splošne socialne, nacionalne in vsakršne

stiske. Njihova priložnost je radikalna zaostritev razmer, zaradi tega pa Janša kot radikalni komunist ve, èim slabše, tem boljše. Danes neka Lapova SND nima upanja, ker se lahko omejuje le na ksenofobijo, tujce, azilante, neevropo, tega pa oèitno ni toliko, morda pa bo jutri (Le Pen, Haider). Pa bo boljši jutri tudi za vašo stranko?

Prišel bo èas, ko bodo naše ideje zanimive za širši krog, kot je to danes in takrat se bo pokazal smisel LS.

Najlepša hvala za pogovor.

Tudi vam.

2/50

1/50